

Katedra: Filozofie
Studijní program: Filozofie
Studijní obor (kombinace): Filozofie humanitních věd

Konzervatismus – jeho vznik a jednotlivé proudy
Conservatism – its Origin and its Individual Currents

Bakalářská práce: 10-FP-KFL– 0034

Autor:
Jana BOAROVÁ

Podpis:

Adresa:
Na Úbočí 31
466 05, Jablonec nad Nisou

Vedoucí práce: Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.

Konzultant: Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
60	0	0	2	10	1 CD

CD obsahuje celé znění bakalářské práce.

V Liberci dne: 27. 7. 2010

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra filosofie

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

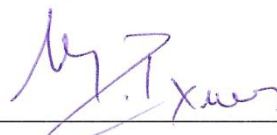
pro (kandidát): Jana BOAROVÁ
adresa: Na Úbočí 31, 466 05 Jablonec nad Nisou
studijní obor (kombinace): Filosofie humanitních věd
Název BP: Konzervatismus - jeho vznik a jednotlivé proudy
Název BP v angličtině: Conservatism - its Origin and its Individual Currents
Vedoucí práce: Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.
Konzultant:
Termín odevzdání: 30.4.2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 20.4.2009

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): JANA BOAROVÁ

Datum: 18.5.2009

Podpis:

Název BP: KONZERVATISMUS - JEHO VZNIK A JEDNOTLIVÉ PROUDY

Vedoucí práce: Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.

Cíl: Vysvětlit vznik konzervatismu a poukázat na jeho rozštěpení do několika proudů. Následně bude provedeno zhodnocení jednotlivých proudů a jejich vzájemných rozdílů. A také připomenutí některých významných osobností.

Požadavky: Práce bude konzultována jednou měsíčně.

Metody: Práce s odbornou literaturou, komparace.

Literatura: BURKE, Edmund: Úvahy o revoluci ve Francii, Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997

HEYWOOD, Andrew: Politické ideologie, Praha : Eurolex, 2005

KIRK, Russell: Konzervativní smýšlení, Praha : Občanský institut, 2000

LIPSET, Seymour Martin: Dvousečná zbraň: rub a líc americké výjimečnosti, Praha : Prostor, 2003

MEYER, Frank S., Joch Roman: Vzpouřa proti revoluci dvacátého století, Praha : Academia, 2003

NISBET, Robert Alexandr: Konzervatismus: sen a realita, Praha : Občanský institut, 1993

SCRUTON, Roger: Smysl konzervatismu, Praha : TORST, 1993

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 27. 07. 2010.

Jana Boarová

Poděkování:

Děkuji všem za jejich morální podporu, kterou mi poskytli při psaní bakalářské práce. Především děkuji Mgr. Ing. Martinu Brabcovi, Ph.D. za vedení a udílení rad při zpracovávání této bakalářské práce.

Konzervatismus – jeho vznik a jednotlivé proudy

BOAROVÁ Jana BP – 2010 Vedoucí BP: Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.

Resumé:

Bakalářská práce se snaží o přiblížení konzervatismu jako politické ideologie. Hlavním cílem je poukázat na případné rozdíly v ideologickém pojetí jednotlivých proudů konzervatismu. V počátku práce je čtenář seznámen s obdobím vzniku konzervatismu. Poté následuje část zabývající se rozdělením do několika postupně utvořených proudů. Hlavní část práce je zaměřena na dogmatiku, zde dochází ke komparaci názorů tří významných představitelů a nastínění rozdílů v rámci vybraných proudů. Na konci je uvedeno celkové shrnutí této komparace. Závěr bakalářské práce obsahuje stručné shrnutí konzervatismu a zhodnocení dosažení cíle práce.

Klíčová slova:

Konzervatismus, dogmatika, tradice, náboženství, změna, rovnost, moc, vlastnictví, řád

Summary:

This bachelor thesis attempts approximate conservatism as a political ideology. A Principal aim is to refer to any difference in the ideological conception of single currents in conservatism. At the beginning is reader familiarized with the origin of conservatism. Next part deals with a divination into several formed streams. Main part of work is focus on dogmatics. There are compared thoughts of three significant representatives and differences in terms of chosen streams are adumbrated. At the end is a total summary of this comparison. The conclusion of this bachelor thesis contains the brief summary of conservatism and reviews whether defined aims were fulfilled.

Key words:

Conservatism, dogmatics, tradition, religion, change, equality, power, proprietorship, rule

Zusammenfassung:

Diese Bachelorarbeit bemüht sich um eine Näherung des Konservatismus als die politische Ideologie. Das Hauptziel dieser Arbeit ist eine Hinweisung auf Unterschieden zwischen ideologischen Auffassungen einzelnen Strömungen des Konservatismus. Am Anfang der Arbeit ist ein Leser mit einem Zeitraum der Konservatismusentstehung unterwiesen. Ein weiterer Teil beschäftigt sich mit einem Abteilen des Konservatismus in einige Strömungen. Ein Hauptteil der Arbeit ist auf die Dogmatik abgezielt. In diese Teil sind Meinungen dreier bedeutenden Vertreter vergleichen und Unterschiede zwischen einzelnen Strömen sind bezeichnet. Am Ende ist eine Zusammenfassung dieser Vergleichung. Das Ende dieser Bachelorarbeit enthält eine kurze Zusammenfassung des Konservatismus und eine Bewertung eines Arbeitzieles.

Schlüsselwörter:

der Konservatismus, die Dogmatik, die Tradition, die Religion, die Änderung, die Gleichheit, die Kraft, das Eigentum, die Ordnung

Obsah

1	Úvod.....	9
2	Počátek konzervatismu	11
2.1	John Adams - podobnost s Burkem	12
2.2	Vývoj konzervatismu	13
3	Proudy konzervatismu	15
3.1	Autoritářský konzervatismus	15
3.2	Paternalistický konzervatismus.....	16
3.2.1	Konzervatismus jednoho národa.....	17
3.2.2	Křesťanská demokracie	18
3.3	Libertariánský konzervatismus	20
3.4	Nová pravice	21
3.4.1	Liberální Nová pravice	23
3.4.2	Konzervativní Nová pravice	24
4	Dogmatika konzervatismu	27
4.1	Významné osobnosti	27
4.2	Historie a tradice	29
4.3	Předsudek a rozum	33
4.4	Autorita a moc.....	36
4.5	Svoboda a rovnost.....	43
4.6	Vlastnictví a život	47
4.7	Náboženství a morálka	50
4.8	Zhodnocení.....	55
5	Závěr	57
6	Literatura.....	59

1 Úvod

V politologii je možné se setkat s různými typy ideologií, jako je například liberalismus, socialismus, nacionalismus, fašismus, feminismus nebo konzervatismus. Můžeme je dělit, hodnotit podle různých kritérií anebo je mezi sebou vzájemně srovnávat. Ovšem pro tuto náročnou činnost je předpokladem znát a zkoumat hlavní myšlenky jednotlivých ideologií. Každá ideologie má své hlavní dogmatické postoje, které prosazuje a díky nim získává příznivce na svou stranu. Nedomyslitelnou součástí je také historie vzniku jednotlivých myšlenek, která nám může pomoci při objasnění někdy nepochopitelných názorů a činů v rámci různých ideologií. Samozřejmě nelze mezi jednotlivými postoji dělat striktní rozdíly, protože se vzájemně mohou ovlivňovat v průběhu vývoje a nikdy není pouze jedna převládající ideologie. Ovšem je možné určit, zda jejich myšlenky tíhnou na stranu pravice či levice nebo zda preferují svobodu před autoritou.

Jak již bylo zmíněno, tak i konzervatismus je jednou z politických ideologií. Často se můžeme setkat s názorem, že lidé tento politický směr vnímají jako něco, co tíhne ke starým postojům, myšlenkám a nepřipouští žádnou změnu. A není výjimkou, když je konzervatismus chápán spíše jako životní postoj než politická ideologie. Ale nedá se říci, že by pojem konzervatismus byl široké veřejnosti neznámý, ať už jej vnímají z kteréhokoli hlediska. Z tohoto důvodu je jako téma pro tuto bakalářskou práci zvolen právě konzervatismus.

V bakalářské práci bude snaha o přiblížení pojmu konzervatismus a to pomocí nastínění jeho historie vzniku a vývoje. Následně dojde k představení hlavních proudů, do kterých se konzervatismus v průběhu svého vývoje rozštěpil. Poté bude uvedena základní dogmatika konzervatismu členěná do hlavních podkapitol a prezentovaná Robertem Nisbetem. V reakci na tyto myšlenky budou uvedeny názory na tutéž dogmatiku od Rogera Scrutona a Russella Kirka, jako současných představitelů klasického konzervatismu a Franka Meyera zastupujícího neokonzervatismus. Tito tři autoři jsou v závěru každé podkapitoly porovnání a bude zde snaha poukázat především na rozdíly v jejich pojetí

jednotlivých témat. Záměrně byli zvoleni právě zástupci klasického konzervatismu, který představuje jakýsi počátek a neokonzervatismu, což je naopak nejmladší fáze konzervatismu. Při vzájemném porovnání názorů těchto představitelů může být lépe patrný rozdíl, který se uskutečnil v průběhu vývoje. Autoři jsou ovšem naši současníci a to by mělo vést k lepšímu pochopení těchto myšlenek. V rámci kapitoly zabývající se dogmatikou se čtenář ovšem nejprve seznámí se stručným přiblížením vybraných představitelů. V závěru bude provedeno shrnutí práce a zhodnocení do jaké míry se podařilo dodržet výše zmíněné cíle práce.

2 Počátek konzervatismu

V této kapitole bude proveden nástin vzniku a vývoje konzervatismu pro lepší pochopení jeho myšlenek.

Převážná část autorů píšících na téma konzervatismus považuje za zakladatele konzervatismu Edmunda Burka. Ale najdou se i oponenti, kteří s tím plně nesouhlasí, jako je Michael Oakeshott v reakci na dílo Russella Kirka „Na stránkách této knihy je Burke představen jako ten, kdo podnítl a formuloval „kánon moderního konzervatismu“; jeho dílo je popsáno jako „charta konzervatismu“. Je samozřejmě pravda, že Burke byl vyburcován naléhavou situací a že musel čelit odpůrcům, kteří obsadili dobře vybrané území; ale postoj („disposice“), který reprezentoval, se plně rozvinul už v Anglii 17. století a Burke zbudoval své myšlenky z dávno zavedených a dobře vyzkoušených pojmů.“¹

Ovšem v této práci bude za zakladatele považován Burke, jak tomu bývá zvykem. Edmund Burke napsal své Úvahy roku 1789 v souvislosti s probíhající revolucí ve Francii, kdy počínání francouzů kritizoval. Dílo je formulováno do dopisu mladíkovi z Paříže, který měl zájem o jeho názor na probíhající události. Ve své knize hodnotí události ve Francii a přitom uceleně formuluje konzervativní postoje. Ve Francii došlo ke svržení monarchie a nahrazení demokracií, ve které si nikdo nepřipouští možnost trestu za své činy, což Burke hodnotil slovy „Dokonalá demokracie je tudíž tou nejnestoudnější věcí na světě. A protože je nejnestoudnější, je také nejtroufalejší.“ (Burke, s. 102) Veškeré myšlenky z Úvah o revoluci ve Francii lze nalézt v hojné míře u jeho následovníků a mnohokrát i v nezměněné podobě. Jeho dílo ovšem není příručkou pro dogmatiku konzervatismu nýbrž uceleným proudem myšlenek a názorů na dané události. Dá se říci, že právě díky Burkovým snahám uchránit Anglii před situací následující Francii se rozmohl konzervatismus.

¹Jan Fingerland. *Občanský institut* [online]. 1. 10. 2003. [cit. 2010-7-17]. Dostupný z [www: <http://www.obcinst.cz/cs/KONZERVATISMUS-RUSSELLA-KIRKA-A-MICHAELA-OAKESHOTTA-c507/>](http://www.obcinst.cz/cs/KONZERVATISMUS-RUSSELLA-KIRKA-A-MICHAELA-OAKESHOTTA-c507/).

2.1 John Adams - podobnost s Burkem

Byl Američanem, který se hlásil ke konzervatismu ještě dříve než Burke. V roce 1787 vydal knihu *Defence of the Constitution* a tím předběhl Burkeho o tři roky. Mezi těmito konzervativci můžeme naleznout několik podobností. Adams stejně jako Burke odmítal Rousseauovi žáky a francouzské philosophes, děsil jej vizionářský charakter spekulativní francouzské politiky a byl neprávem považován za liberálního novátora. John Adams je významným autorem publikací v Americe na téma vládnutí. Je velmi těžké mezi nimi nalézt jasné rozdělení, což dokazuje i rovnocenný útok radikálů na oba autory. Adamse řadíme ke stoupencům federalistů a Burkeho označujeme za whiga. Pro oba je důležitá otázka náboženství, které považují za nutnou podmínku zachování společnosti. „*Hrozí snad možnost, že by se vláda nad národy dostala do rukou těch, kteří učí nejbezúspěšnějšímu ze všech vyznání, že totiž lidé nejsou nic než svatojánské mušky a že tohle všechno nemá žádného otce?*“ *To už nám raději „znovu vraťte bohy starých Řeků,*“ napsal Adams v *Discourses of Davila...takřka ve stejné době prohlásil Burke, že ateistické premisy redukuje lidi na úroveň „hejna much.“* (Kirk, s. 114) Rozdíl je ovšem v tom, že Burke chtěl zachovat institucionalizovanou státní církev a Adams byl na straně unitarství. Společné jim je nadřazení praktického uvažování nad abstraktní teorie, zdůrazňují nedokonalost lidské povahy a prosazují vyvážený vládní systém, který se řídí přirozenými rozdíly mezi lidmi, společenskými třídami a zájmovými skupinami, věří, že vesmíru vládne morální princip a všichni se rodí se stejnými právy. Burke se tedy liší díky myšlence respektovat dědičný nárok na veřejnou funkci a obraně státní církve.

Oba bojují proti radikalismu, ale jinými způsoby. Burke útočí díky předsudku, přirozeným právům a zvyklosti. Naproti tomu Adams kritizuje ideu unitárního státu a doktrínu neomezeného zdokonalování člověka.

U Adamse můžeme nalézt podobu s Platonem - srovnává city jednotlivců s city společnosti. Lidská přičetnost a společenský řád závisejí na rovnováze. Když tuto rovnováhu porušíme, dojde ke zničení jedince či společnosti. Spravedlnost je společenskými vahami. Když se poruší rovnováha, tak mizí

spravedlnost a výsledkem je tyranie. Hlavními prioritami pro něj je uzнат оmylnost lidí, úcta k vlastnictví a respektování přirozených rozdílů mezi lidmi. Jedinou přirozenou rovností je rovnost politická a morální a proto jsou všichni nezávislí. Razantně odmítá, že všichni se rodí se stejnými možnostmi a příležitostmi. Na základě nepopíratelných rozdílů mezi lidmi vyvinul slavnou teorii aristokracie.

Adams zdůrazňoval nutnost rozdělení moci ve státě na zákonodárnou, výkonnou a soudní a to rovnoměrně. Pokud není vyvážená vláda ve státě tak nemohou být ani skutečné zákony a potom ani svoboda. Prosazoval silnou moc exekutivní s právem veta, horní a dolní sněmovnu. Toto dělení slouží k ochraně všech před ambicemi aristokracie.

Významným pozůstatkem federalismu je Ústava Spojených států amerických, lze ji považovat za nejúspěšnější konzervativní nástroj v dějinách. Na její tvorbě se Adams nepodílel přímo. Významným konzervativním federalistou byl Marshall, který prosadil řadu principů, které nejprve vyslovil u soudu.

2.2 Vývoj konzervatismu

Konzervatismus se vyvíjel v reakci na rychlé změny v oblasti sociální, politické ale i ekonomické. Tyto změny byly mnohdy symbolem francouzské revoluce. V průběhu 19. století docházelo k rozmachu industrializace a s tím spojenému šíření liberalismu, nacionalismu a socialismu. Tyto politické směry šly v duchu reformem a revolucí což bylo opakem konzervatismu hájícího tradice společenského uspořádání.

Můžeme pozorovat, jak konzervatismus nabýval mnoha podob a to v důsledku přizpůsobování se jednotlivým kulturám a tradicím. Ve Velké Británii stoupenci konzervatismu čerpali především z myšlenek Edmunda Burka. A v 19. století stáli na straně výrazně změněného sociálního uspořádání země v důsledku revoluce 17. století. I v ostatních zemích Commonwealthu se projevil věcný a praktický postoj. Například v Kanadě pro zdůraznění svých postojů se konzervativní politická strana jmenovala „Pokrokově konzervativní strana“.

V Evropě lze sledovat vývoj poněkud odlišnější, protože zde přetrvávaly

autokratické monarchie i v 19. století. Vyvíjel se zde konzervatismus převážně autoritářský a ten stál na straně zastaralé autokracie a monarchie. Změnu vývoje přinesla až 2. světová válka. Začaly zde vznikat konzervativně demokratické strany a to nejprve v Itálii a Německu. Tím došlo k přijetí demokracie do politiky a sociálních reforem v Evropě. Konzervatismus z počátku příliš neovlivnil politiku v USA, byly zde strany liberální a pokrokové v závislosti na odtržení kolonií od Velké Británie a ty jakékoliv konzervativní označení odmítaly. Obrat nastal teprve v 60. letech 20. století. V této době se začaly strany hlásit ke konzervativním idejím, hlavně strana jižních demokratů a část Republikánů spojenou se senátorem Barry Goldwaterem.

Konzervatismus v Evropě a Severní Americe se vyvíjel poněkud odlišně než v jiných částech světa. Evropa byla ovlivněna francouzskou revolucí a modernizací. Asie, Afrika a Latinská Amerika zaznamenaly jisté pokusy o vznik konzervativních idejí, ale ty se dlouho neudržely. V Japonsku byla propagátorem některých konzervativních názorů Liberálně demokratická strana – chtěla udržet tradiční styl života, důraz na loajalitu, povinnost a hierarchii. Jinde lze nalézt konzervatismus populisticko-autoritářský – Chomejní v Íránu a Perón v Argentině. Snaha o uchování tradičních hodnot a základem je autorita centra.

Pro konzervatismus je typická pružnost a vytrvalost. Jeho úspěch je dán ne strnulým, ale flexibilním systémem idejí – nelpí na zastaralých a nevhodných představách. Svůj návrat zaznamenala tato ideologie v 70. letech 20. století díky návratu moci pravici.

3 Proudý konzervatismu

Konzervatismus není utopickou ideologií. Odvrací se od abstrakce a jde za konkrétní praxí nabízející známé problémy. Motivující silou pro prosazování myšlenek bývá vždy konkrétní země, historie a forma života. Konzervatismus není výjimkou mezi ostatními politickými ideologiemi a proto i on se postupně členil do několika proudů. Dá se říci, že existuje tolik podob konzervatismu, jako osvědčených podob sociálního života. Tato kapitola bude vycházet z dělení konzervatismu dle Andrew Hewooda.

3.1 *Autoritářský konzervatismus*

Stoupenci konzervatismu ctí autoritu ale neuznají, že mají autoritářské myšlenky. Tento proud se projevoval převážně v Evropě. Joseph de Maistre (1753-1821) prosazoval autoritářství v období francouzské revoluce. Stejně jako Burke, kritizoval francouzskou revoluci, ale chtěl obnovení svržené absolutní dědičné monarchie bez jakýchkoliv změn. Hlavní myšlenkou jeho politické filozofie byla neomezená oddanost vládci. A nad světskými vládci má být správně svrchovaná boží moc, kterou představuje papež, tyto myšlenky vyslovil v díle O papeži. De Maistre byl zastáncem dvojí vlády „oltáře a trůnu“ nad společností. Společnost vnímal jako organismus, který by se zhroutil bez vlády a řádu, protože pouze on může společnost ochránit. Nezáleží ani tak na tom, jaký vládce je, ale hlavní je poslouchat jej. Jakmile lidé přestanou poslouchat nebo se pokusí o vzpouru, dojde podle De Maistra k útlaku a chaosu. Snad nejvýraznější byl autoritarismus v Rusku za vlády cara Mikuláše I. (1825-1855). Prosazoval myšlenku samoděržaví, pravoslaví a příslušnosti k národu tedy praví opak myšlenek francouzské revoluce – volnost, rovnost, bratrství. Ani carovi pokračovatelé neměli zájem na jakémkoliv omezení své moci. Odmítali ústavu i parlament.

Ústavní vládu si na konec vytvořilo Německo, ale byla pouhou zástěrkou, protože kancléř Bismarck měl vše plně pod svou kontrolou. V Itálii došlo k úpadku papežské autority v důsledku sjednocení Itálie. V roce 1864 papež zamítl veškeré

radikální a pokrokové myšlenky. Konzervativci dlouho nechtěli přijmout reformy a demokracii. Konzervativní elita pomohla nástupu Hitlera a Mussoliniho, protože po 1. světové válce svrhly demokratickou vládu a podpořili fašismus. Ve Francii tento režim hledal podporu mas se všeobecným volebním právem a tou zde byli muži od roku 1848. Díky nim byl za prezidenta zvolen Ludvík Napoleon, který se ovšem později sám prohlásil za Napoleona III. Zvítězil díky drobným rolníkům, kterých byla většina. Slíbil jim hospodářskou prosperitu a sociální reformy. Tento styl nazýváme bonapartismus. Další mu podobný je perónismus. Argentinský diktátor Juan Perón (1946-1955) propagoval pořádek, poslušnost a národní jednotu. Jeho podporou byla ta nejnížší a nejchudší vrstva obyvatelstva. Perón své politické postupy upravoval dle přání obyčejných lidí, odmítali imperialismus Yankeeů a chtěli sociální a hospodářský pokrok. Kvůli tomu se jedná o populistický perónismus. Další podobné režimy lze nalézt v Africe, Asii a na blízkém východě ovšem ty se už daleko více blíží fašismu než konzervatismu.

Autoritarismus: „Je víra ve vládnutí „shora“, resp. Praktické uskutečňování takového vládnutí. Autorita se zde uplatňuje bez ohledu na souhlas lidu. Autoritarismus je tedy něco jiného než autorita. Autorita se opírá o legitimitu a v tomto smyslu vychází „zdola“. Autoritističtí myslitelé vycházejí ve svých názorech z víry v moudrost stávajících vládců nebo z představy, že společenského pořádku lze dosáhnout a že ho lze udržet jedině slepou poslušností. Autoritarismus se však obvykle odlišuje od totalitarismu. Při vládnutí „shora“, spojeném s monarchickým absolutismem, tradičními diktaturami a většinou vojenských režimů jde spíše o potlačování opozice a politické svobody než o daleko radikálnější cíl, jímž je setření rozdílu mezi státem a občanskou společností.“ (Heywood, s. 92)

3.2 Paternalistický konzervatismus

V Anglii a Americe byli konzervativci více přístupní změnám než v Evropě. A to je také jeden z důvodů proč byli úspěšnější. Hlavním zdrojem tohoto proudu jsou myšlenky Edmunda Burka. Pochopil, že pokud změna přichází sama od sebe tak

se jí má nechat volný průběh a nebánit jí. Stát by se měl pozvolna proměňovat, protože jinak mu hrozí zánik. Preferuje opatrnost, rozvážnost a pragmatismus a nijak nevěří neměnným principům. Hodnoty konzervatismu budou naplněny, pouze když se bude politika dělat v souladu s realitou a zkušenostmi. Pragmatický konzervativec není na straně státu ani jednotlivce, ale snaží se uvést oba do takové rovnováhy, aby dosáhli úspěchu. U paternalistického konzervatismu můžeme vidět dva proudy:

- Konzervatismus jednoho národa
- Křesťanský konzervatismus

3.2.1 Konzervatismus jednoho národa

Kořeny tohoto angloamerického proudu lze hledat u Benjamina Disraeliho (1804-1881). Napsal romány Sybil a Coningsby a právě v nich předává svou politickou filozofii a klade hlavní důraz na sociální odpovědnost. Připomínal potřebu sjednocení chudých a bohatých obyvatel Británie. Argumentoval moudře a rozvážně v duchu konzervatismu. Vznikala výrazná sociální nerovnost a z toho plynula možnost revoluce, protože chudí se se svým stavem nechtějí smířit. Dokladem toho byly evropské revoluce v letech 1830 a 1848. Kdyby byla vytvořena reforma, aby k takové revoluci nedošlo, opět by byl výsledek ku prospěchu bohatých. Disraeli neopomínal morální povinnosti bohatých, kteří mají za své bohatství a privilegia nést odpovědnost za péči o chudé. Tímto pojetím navazoval na feudální princip *noblesse oblige*, kdy aristokracie jedná čestně a velkoryse. Společnost spojuje přijímání odpovědnosti a závazků. Sociální odpovědnost je pro bohaté cenou za jejich privilegia. Na takové povinnosti se má pamatovat a dbát o ně, dle Disraeliho a měli by se projevit ve formě sociálních reforem. Pozemková šlechta má odpovědnost za sedláky a král zase za lid. Všechny tyto myšlenky reprezentovalo heslo „jednoho národa“ (one nation). Disraeli byl britským premiérem 1868 a v období 1874-1880 a díky tomu mohl ovlivňovat zákony. Zasadil se o Druhý zákon o reformách z roku 1867 rozšiřující volební právo na dělnictvo a sociální reformy zlepšující bytové a hygienické poměry.

Jeho myšlenky měly velký vliv na konzervatismus a pomohli zformovat radikální a reformistický proud, ten zaujal konzervativce, protože se hlásí k pragmatismu a zároveň ke smyslu pro povinnost ke společnosti. V Anglii daly tyto myšlenky základ konzervatismu jednoho národa – jeho stoupenci se někdy označují jako toryové, aby vyzdvihli oddanost předindustriálním hodnotám hierarchie a paternalismu. Zároveň tyto myšlenky inspirovali v 19. století Randolpha Churchilla ve formě toryovské demokracie. Churchill zdůrazňoval potřebu širší sociální podpory pro tradiční instituce. Té mohou docílit sociálními reformami a z toho plynoucí podporou dělnické třídy. V tomto programu můžeme pozorovat jednu z forem toryovského welfarismu.

Svého vrcholu dosáhl tento proud v 50. a 60. letech 20. století. Právě v tomto období byla uplatňována jednotlivými konzervativními vládami keynesiánská sociální demokracie. Byla zde snaha dosáhnout plné zaměstnanosti obyvatelstva a rozšíření sociálního zabezpečení. Tyto myšlenky se ubíraly cestou mezi liberální politikou laissez-faire a socialistickým státním plánováním. Stoupenci nevěří v pozitivní svobodu ani v princip rovnosti. Konzervatismus jednoho národa se pokouší o nalezení rovnováhy mezi kolektivismem a individualismem. Snaží se o konsolidaci hierarchie a zlepšení podmínek pro chudé, ovšem za udržení již zavedených pravidel. Jedná se o vhodné východisko mezi ekonomickými a sociálními reformami. Ideje tohoto proudu konzervatismu se nazývají někdy idejemi toryovskými.

3.2.2 Křesťanská demokracie

Po roce 1945 začaly v Evropě postupně vznikat křesťansko-demokratické strany a ty výrazně uplatňovaly státní zásahy do tržního hospodářství a regulovaly ekonomické systémy v zemi. Jako nejvýznamnější můžeme jmenovat stranu DC v Itálii a CDU v Západním Německu. Po 2. Světové válce došlo ke změně v evropském konzervatismu. Od autoritářství se obrátili k politické demokracii. Je zde patrný vliv paternalistického katolicismu. Kladou důraz na potřebu institucí mezi státem a občanem, tím je církev, odbory nebo podnikatelské svazy. Tyto instituce spojuje idea sociálního partnerství. Křesťanští demokraté prosazovali i

katolický princip subsidiarity, tudíž rozhodovat by měla co nejnížší možná instituce. Díky tomuto postoji mohly podporovat decentralizaci a v podobě federalismu a evropskou integraci, kterou ovšem neuznávali konzervativci ve Velké Británii.

K welfarismu se tento proud přiklonil díky vlivu Friedricha Lista (1789-1846). „List zdůrazňoval ekonomický význam politiky a politické moci a uznával, že je zapotřebí státních zásahů, aby se vznikající domácí průmysl chránil před cizí konkurencí, která ho ohrožuje. To vedlo k podpoře myšlenky „sociálně tržního hospodářství“, která výrazně ovlivnila velkou část evropského kontinentu. „Sociální trh“ je ekonomika strukturovaná tržními principy a do značné míry prostá státních zásahů, která však funguje ve společnosti, jejíž soudružnost je udržována komplexním systémem sociálního zabezpečení a fungujících veřejných služeb.“ (Heywood, s. 96) Trh se mění na prostředek tvorby bohatství a již není cílem, ale snaží se dosáhnout širokých sociálních cílů. Tyto myšlenky přešly až k přijetí specifického kapitalismu ve většině evropských zemí a částečně i v Anglii. Jednalo se o kapitalismus sociální tedy nazývaný jako kapitalismus rýnsko-alpský. Odlišuje se od kapitalismu angloamerického čili podnikatelského. Jejich odlišnost spočívá v tom že, sociální se zaměřuje na spolupráci a partnerství kdežto podnikatelský má za hlavní cíl neomezené fungování trhu. Od 70. let 20. století byl patrný vliv sociálně tržního myšlení, díky němuž Evropa lépe odolala volání neomezeného tržního hospodářství na rozdíl od amerického paternalismu jednoho národa.

Na otázku co je to vlastně toryovství odpovídá Heywood asi takto: Slovem „tory“ se v 18. století v Británii označovala parlamentní frakce, která na rozdíl od whigů podporovala monarchii a anglikánskou církev a která reprezentovala pozemkovou šlechtu; ve Spojených státech mj. projevovала loajalitu britské Koruně. Třebaže se britská Konzervativní strana v polovině 19. století zrodila z toryů a třebaže ve Spojeném království se označení „tory“ dodnes používá v rozsáhlé míře jako synonymum pro konzervativce (aniž by to ovšem konzervativcům k něčemu bylo) toryovství porozumíme nejlépe tehdy, když ho budeme chápat jako specifický postoj v rámci konzervatismu. Jeho

charakteristickými rysy jsou víra v hierarchii, tradici a povinnost a chápání společnosti jako organismu. Zatím co v „klasickém“ toryovství se projevuje neofeudální víra ve vládnoucí třídu a předdemokratická oddanost zavedeným institucím, moderní toryovství je schopno do sebe zahrnout i welfaristické a reformní myšlenky, za předpokladu ovšem, že tyto myšlenky slouží věci kontinuity společnosti. (Heywood, 95 s.)

3.3 *Libertariánský konzervatismus*

V konzervatismu lze nalézt nejen vliv předindustriální společnosti se smyslem pro hierarchii, povinnost a vnímání společnosti jako organismu, ale je zde patrný také vliv liberalismus a to převážně klasického. Libertariánský konzervatismus byl konkurencí pro paternalistický konzervatismus. Nedošlo k tomu teprve až ve 20. století, kdy vznikla Nová pravice a převzala mnoho myšlenek z liberalismu. Liberální myšlenky se v něm začaly projevovat již v průběhu konce 18. století. Jednalo se především o liberální ideje v rámci volného trhu a snažili se o dosažení co největší ekonomické svobody a o nejmenší možné státní zásahy do společenského života. Stoupenci tohoto proudu věří v možnost úspěšného spojení liberální ekonomie spolu s konzervativními sociálními idejemi. Nepřecházejí na stranu liberálů a ve své podstatě jsou stále konzervativci s vírou v autority a povinnost. Takováto myšlenka se vyskytla i u Burke, protože byl obdivovatelem liberální ekonomie od Adama Smitha. Liberální konzervatismus se projevoval nejvíce v zemích, kde působil klasický liberalismus jako např. v USA a Velké Británii.

Burke stál na straně volného trhu, který je výkonný a korektní. Trh je i nutný a přirozený - díky touze po bohatství, touha je přirozenou součástí člověka. Z toho důvodu jsou zákony trhu označovány za „zákony přirozené“. Burke zároveň věděl o nevhodnosti pracovních podmínek na volném trhu, ale byl přesvědčen, že kdyby nastala změna, tak by ti lidé trpěli opět. Hlásal tržní ekonomiku a tradiční sociální řád. Kapitalistický volný trh mohl hájit odkazem na tradice, protože v 18. století již nebyl v Británii feudalismus, ale kapitalismus tvrdil Burke.

Libertariánský konzervatismus nepropaguje liberalismus důsledně. Chtějí volný trh bez státních zásahů, ale odmítají svobodu v ostatních oblastech života jedince. Tím se výrazně liší od liberalismu jako takového, který ponechává jedinci i odpovědnost za oblast morální a sociální. Konzervativci mají obavy z lidské přirozenosti a je potřeba mít silný stát pro udržení pořádku ve společnosti. Další rozdíl je patrný v pojetí funkce volného trhu. Pro liberály znamená záruku svobody a svobodného rozhodování jedince a pro konzervativce představuje nástroj k dosažení společenské disciplíny. Síla trhu ovlivňuje činnost sociální a ekonomickou. Může odradit dělníky od stávky za vyšší platy, protože je zastrašuje vidinou ztráty práce. Trh společně s policií a soudy udržuje rovnováhu ve státě.

Je zřejmé, že i v rámci jednotlivých proudů konzervatismu jsou velké rozdíly, jak lze sledovat v tabulce 1 níže.

pnutí v rámci konzervatismu		
<i>pragmatický</i>	versus	<i>libertariánský</i>
pragmatický	X	ideologický
tradicionalismus	X	radikalismus
povinnost vůči společnosti	X	egoismus
společnost jako organismus	X	atomistický individualismus
hierarchie	X	meritokracie
morální odpovědnost	X	hospodářská práva
přirozený pořádek	X	tržní pořádek
ekonomika "střední cesty"	X	ekonomika laissez-faire
welfarismus s výhradami	X	odmítání welfarismu

Tabulka 1: Pnutí v rámci konzervatismu (Heywood, s. 98)

3.4 Nová pravice

Pragmatismus a paternalismus v konzervatismu převažovali po 2. světové válce. Autoritářský konzervatismus se postupně vytrácel až do úplného zmizení v 70. letech spojeného se odstraněním diktátorských režimů ve Španělsku a Portugalsku. Na vývoji postoje k demokracii v rámci konzervatismu je patrná jeho

schopnost postupně se přizpůsobovat. V 19. století postupně přijal demokracii v politice a po roce 1945 se začal smířovat s demokracií v rámci sociálního systému. Na tento vývoj měl výrazný vliv dlouhotrvající poválečný ekonomický růst. V období 70. Let 20. Století se postupně prosazovaly radikální ideje, které útočily na welfaristickou ortodoxii keynesiánství. A právě tyto radikální ideje nazýváme Nová pravice. Nejdříve se projeví v USA a Velké Británii odkud se postupně rozšířily do Evropy, Austrálie a na Nový Zéland.

Pojmenování „Nová pravice“ má obecný charakter a využívalo se k označení idejí hlásajících zvýšení cenzury médií či daňové škrty.

V Nové pravici se spojují dvě odlišné ideologie. Na jedné straně to je teorie volného trhu od Adama Smitha reprezentovaná klasickou liberální ekonomikou a tento směr lze nazvat jako liberální Nová pravice = neoliberalismus. A na straně druhé stojí konzervativní sociální teorie prezentující autoritu a řád, tedy konzervativní Nová pravice = neokonzervatismus. V nové pravici se vyskytuje reakční radikalismus snažící se o zničení liberálních společenských hodnot a tolerance a o zavržení intervenujícího státu. Liberální Nová pravice odstupuje od tradic a přiklání se k abstraktním principům a racionalismu. Konzervativní nová pravice ovšem přikládala velký význam tradičním hodnotám. Velký vliv na vývoj Nové pravice měla ekonomická recese v průběhu 70. let. Došlo k recesi, která s sebou přinesla vysokou míru nezaměstnanosti a také vysokou inflaci. Dále ji ovlivnili rozšiřující se liberální sociální filozofie, tlak na keynesiánskou teorii o trhu; americký strach z moci Sovětského svazu a britská obava z evropské integrace vedly k posílení nacionalismu mezi konzervativci a tím došlo k podpoře mocenské politiky.

Nová pravice ve své podstatě ukazuje chyby konzervativního pohledu na ekonomiku. Její význam je ve snaze získat více hlasů pro konzervativní stranu díky příklonu k idejím liberalismu, ale na úkor toho vlastně došlo ke zvýraznění markantních rozdílů v rámci jedné ideologie, že tím spíše přispěli k zániku konzervatismu než k jeho prosperitě.

Lipset upozorňuje ovšem na potřebu uvědomit si rozdíl v pojetí konzervatismu v Evropě a Americe. „*To, čemu Evropané říkají „liberalismus“*“,

nazývají Američané „konzervatismus“, čímž míní nauku, která zásadně odmítá centrálně řízenou společnost a prosazuje ctnosti volného trhu.“ (Lipset, s. 38)
Pokud není konzervatismus částečně tvořen toryovství stává se z něj stará „manchesterská škola“ tedy liberalismus.

3.4.1 Liberální Nová pravice

Inspiraci tato strana hledala v původním klasickém liberalismu. Kde stát spíše omezuje a má být v co nejmenší míře. Kolektiv je pro jedince špatný a stát v každém případě lidem škodí. Do popředí se vyzdvihuje trh a individualita. Lidé mají dělat svobodná rozhodnutí ve svůj prospěch a prostřednictvím trhu jednotlivá rozhodnutí povedou k veřejnému prospěchu. Své myšlenky prezentovali heslem „soukromé je dobré, veřejné je špatné“.

Obhajují minimální stát a trh považují za samoregulující, jsou tedy reprezentanty antietatistické myšlenky. V jejich programu dochází k návratu k myšlenkám volného trhu po vzoru Friedricha Hayeka a Milтона Friedmana. Jsou proti plánované ekonomice, která panovala například v Sovětském svazu, protože není možné rozvrhovat zdroje a dochází tak pouze k nedostatku zboží a tvorbě front. Ovšem na volném trhu se střetává poptávka s nabídkou a umožňuje umístit zdroje na místa co nejvhodnější a tím dochází i k velkému zisku a uspokojení poptávky po zboží a službách. Vláda údajně není schopna ekonomické problémy řešit a sama si je způsobuje, tvrdí Hayek.

Liberálové bojovali proti keynesiánství, protože věřili v opak. Není možné zajistit absolutní zaměstnanost ve státě. Podle Friedmana existuje jistá hranice přirozené nezaměstnanosti ve státě a tu nelze překonat. Ovšem největší pozornost liberálové neupírají na míru nezaměstnanosti obyvatel nýbrž na míru inflace. Se zvyšující se mírou inflace zároveň roste cenová hladina produkce a snižuje se hodnota peněz. Jakmile lidé přestanou důvěřovat ekonomice a budou peníze šetřit, tak dojde ke snížení investic a nákupů a z toho vyplývá celkový úpadek ekonomiky. Vláda by se tedy měla snažit o snížení inflace a nejlépe o její úplnou likvidaci. Hlavním nositelem prosperující ekonomiky jsou „zdravé peníze“.

Ovšem v 70. letech převažovalo v politice keynesiánství a tak došlo v této době ke stagflaci. Řídili se teorií monetární ekonomiky, kdy množství peněz v oběhu určuje cenovou hladinu. Vládní výdaje byli vyšší než vládní příjmy a zvýšila se tak nabídka peněz na trhu a tím rostla inflace. Ale nijak se pozitivně neovlivňovala míra přirozené nezaměstnanosti. Neoliberálové odmítali jak smíšenou ekonomiku, tak veřejné vlastnictví. Z toho důvodu docházelo k privatizaci státního majetku a převodu do soukromého sektoru. Státní podniky údajně nebyly motivovány vidinou zisku a vždy byla jistota, že to „někdo“ zaplatí. Přitom by měla nabídka převažovat nad poptávkou a pro tuto situaci má stát vytvořit vhodné podmínky pomocí snížení daní, které odrazují od podnikání. V USA došlo rapidnímu snižování daní za vlády Reagana a v Británii pod vedením Margaret Thatcherové.

Nová pravice požaduje výkonnou ekonomiku a svobodu jedince. Propagují ovšem svobodu negativní – odstraňují veškerá vnější omezení svobody jednotlivce. Bojují proti plíživému kolektivismu. Největším nepřítelem svobody je kolektivní moc státu. Státy by proto měl být minimální bez sociálních zásahů. Sociální pomoc státu jednotlivce omezuje, činí jej závislým na druhých a zvyšují se tím daně. Charles Murray v tom spatřuje příčinu rozpadu manželství, protože díky sociálním dávkám žena není závislá na muži a může odejít sama s dítětem. Robert Nozick označuje sociální zásahy za „legalizovanou krádež“ soukromého vlastnictví.

3.4.2 Konzervativní Nová pravice

Hlavní myšlenkou tohoto proudu je autorita a společenská kázeň. Ta sjednocuje lidi a dává jim jistotu zařazení do společnosti. Lidé potřebují vedení a chtějí mít jasno, kde je jejich místo. Zabraňuje se tím štěpení společnosti. Společnost je vnímána jako organismus a v tom je patné východisko z tradičního konzervatismu. V úpadku autority tkví zvyšující se agresivita a zločinnost ve společnosti dle konzervativců. Dále mají zájem na právu a pořádku, státní identitě a veřejné morálce. Výrazně podporují tradiční rodinu, kdy je otec živitelem, a děti jsou podřízeny rodičům, rodina je tedy patriarchální a hierarchicky uspořádaná.

V rodině lidé získávají úctu k autoritě. V tomto pojetí lze spatřovat sociální autoritarismus a po něm následuje státní autoritarismus. Ten se projevuje přísnými pravidly a zákony s tvrdými tresty. Za trestnou činnost nemůže společnost, ale člověk sám zkažený ve svém nitru. Jako odstrašení od takové činnosti poslouží pouze tvrdé tresty, podle Nové pravice. Projev tohoto proudu lze nalézt v USA v trestech smrti, přísném režimu ve věznicích a „trestních táborech“ pro mladistvé v Anglii. Další oblastí, o kterou se zajímali, byla veřejná morálka. V 60. letech vznikala permissivní společnost s kritickým pohledem na konvence. V důsledku obavy z možnosti volby vlastní morálky vznikaly skupiny nesouhlasící s úpadkem tradičních hodnot společnosti. Všechny tyto skupiny zaštiťovala Moral Majority založená v roce 1979, kterou podpořil i Ronald Reagan. Tato skupina vystupovala proti interrupci, darwinovské vývojové teorii, pornografii a homosexualitě. Nová pravice se tedy obávala špatné a nejednotné morálky a odmítá multikulturalismus.

Důležitá je síla a soudružnost národa, která je tvořena vzájemnými pouty mezi vzájemně podobnými lidmi což je dáno přirozenou tendencí. Kulturní rozmanitost ne jen že oslabuje společnost zevnitř, ale nese s sebou i rasové a etnické nepokoje. Vnějších hrozeb můžeme nalézt velké množství např. v Anglii je to velká vlna evropské integrace, díky níž zde vznikl euroskepticismus; v USA se nejdříve obávali Sovětského svazu a poté útoku teroristů.

Nejednota v rámci Nové pravice je zřejmá, ale i přesto v ní je snaha o vzájemné sladění postojů neokonzervativních a neoliberálních. To je patrné i na vládě Margaret Thatcherové v Anglii a Ronalda Reagana v USA. Významné rozdíly jsou patrné v tabulce 2.

liberální Nová pravice	X	konzervativní Nová pravice
klasický liberalismus	X	klasický konzervatismus
atomismus	X	organicismus
radikalismus	X	tradicionalismus
libertariánství	X	autoritarismus
ekonomický dynamismus	X	společenský pořádek
sobecký individualismus	X	tradiční hodnoty
rovnost šancí	X	přirozený hierarchie
minimální stát	X	silný stát
internacionalismus	X	uzavřený nacionalismus
stranění globalizaci	X	odpor proti globalizaci

Tabulka 2: Rozdíly v Nové pravici (Heywood, s. 108)

Zde vidíme, že nekonzervatismus se přiklání k respektu, autoritě, povinnost a kázni. Přičemž toto vychází z přirozenosti člověka – člověk je bytost chybující křehká a závislá. Oproti tomu neoliberalismus preferuje hodnoty typu právo, svoboda, volba a konkurence založené na individualismu jedince.

4 Dogmatika konzervatismu

Každá ideologie má svou dogmatiku, přesvědčení a hodnoty ovlivňující životy jejich příznivců. Konzervatismus výrazně upřednostňoval práva církve, rodiny, společenské třídy a právo vlastnické před nároky tvořenými přirozeným právem a národně demokratickým státem a to rozhodněji oproti socialismu nebo liberalismu. Konzervatismus lze rozdělit do několika specifických oblastí, ale v každé je hlavní myšlenkou ochrana práv celé zprostředkující struktury určitého národa (práv, jež jsou plodem historického a společenského vývoje) proti vlnám individualismu a nacionalismu.

V této kapitole a jejích podkapitolách budu vycházet z pojetí dogmatiky od Roberta Nisbeta, která bude rozdělena na hlavní témata. Za každým tématem následně uvedu jednotlivé názory vybraných představitelů a poté bude provedeno jejich porovnání. Důraz bude kladen především na vyzdvižení názorových rozdílů mezi Russellem Kirkem, Rogerem Scrutnem a Frankem Meyerem. Jmenování autoři budou ovšem nejprve v první podkapitole krátce představeni. V některých kapitolách nebudou zastoupeni všichni představitelé, protože ne každý z nich se vyjadřuje ke všem vybraným tématům. Na konci kapitoly bude provedeno celkové zhodnocení jednotlivých myšlenek zvolených autorů.

4.1 Významné osobnosti

Burke Edmund:

Žil v období let 1729-1797. „*Byl druhým synem irského protestantského advokáta a katolické matky. Vystudoval na Trinity Colege v Dublinu a v roce 1750 vstoupil do Middle Temple London.*“ (Scruton, 1994, s. 191) Založil Johnsonův klub a v roce 1756 se oženil. Ve své kariéře byl asistentem markýze, poslance W. G. Hamiltona i poslancem. Obhajoval volný obchod, katolickou emancipaci a vyjadřoval se i k zákonu pro východní Indii. Hlavní díla: Úvahy o revoluci ve Francii, Výzva mladých whigů vůči starým, Dopisy o kralovražedném míru.

Kirk Russell:

Prožil léta 1819 až 1994. Narodil se v Michiganu. „*Byl americkým politickým teoretikem, moralistou, historikem, literárním kritikem a romanopiscem, byl znám pro jeho vliv na konzervatismus 20. století.*“² Byl představitelem tradičního konzervatismu. V Pensylvánii přednášel na univerzitě a vydával čtvrtletník *Modern Age* a psal do *National Review*. Oženil se v roce 1963 a měl čtyři dcery. Díky knize *Konzervativní smýšlení* se stal vlivnou osobností konzervatismu. Další díla: *Program pro konzervativce*, *Akademická svoboda*, *Starý dům strachu*.

Meyer Frank S.:

Narodil se 1909 v New Jersey a zemřel v roce 1972. Vystudoval Oxford University. Nejdříve byl stoupencem komunismu a následně konvertoval ke konzervatismu. Byl přispěvovatel, redaktor *National Review* (1955) a spoluzakladatel Konzervativní strany státu New York. Stal se politickým filozofem a důležitým myslitelem amerického poválečného konzervatismu. Díla: *Vzpoula proti revoluci dvacátého století*, *Konzervatismus*, *svoboda a západní civilizace*.

Scruton Roger:

Roku 1944 se narodil ve Velké Británii. Působí na poli filozofie, politologie, estetiky, hudby i literatury. Je doktorem filozofie a profesorem estetiky. Podporoval „podzemní univerzity“ v Československu. Je členem českého PEN klubu a Společnosti pro vědy a umění. Za svůj přínos pro českou vzdělanost dostal v roce 2004 doktorát Masarykovy univerzity v Brně. Byla mu udělena i medaile za zásluhy a to od Václava Havla. Díla: *Smysl konzervatismu*, *Umění a fantazie*, *Průvodce inteligentního člověka filozofií*, *Čtrnácti denní hněv*, *Slovník politického myšlení*.

² Russell Kirk from Wikipedia, the free encyclopedia [online]. 26 June 2010 at 23:17 [cit. 2010-07-20]. Dostupný z www: < http://en.wikipedia.org/wiki/Russell_Kirk>.

4.2 Historie a tradice

Názor na úlohu dějin je základem pro konzervativní politiku. „*Historie redukovaná na své nejpodstatnější elementy není ničím jiným než zkušeností, a právě důvěra konzervativců ve zkušenost oproti abstrakci jakož i v deduktivní myšlení v oblasti lidských vztahů je zdrojem jejich důvěry v dějiny.*“ (Nisbet, s. 37) Burke odmítá osvíceneckou víru v kontrakt ve smyslu trvalého a nepřetržitého předpokladu suverenity dle Rousseaua. Dle Burkea přítomnost nemůže libovolně přetvářet strukturu společnosti. Legitimita státu není dána jednou generací, nýbrž je zakotvena v historii a tradici. Podle raných konzervativců se historie projevuje přetrváváním struktur, předsudků a zvyků od jedné generace ke druhé, není lineární ani chronologická. Pro poznání minulosti a přítomnosti odmítají osvícenskou metodu „přirozené historie“. Haller připomíná, že správný přístup dle konzervativců je vidět v přítomnosti nejnovější stádium, k němuž dospěla minulost v procesu pokračujícího a nepřetržitého růstu. Společnost nelze pojímat jako mechanickou, ale naopak zcela organickou. Pro pochopení společenské reality je nejlepší historický přístup, protože bez pochopení minulosti nebudeme schopni pochopit, kde jsme, teď a ani kam jdeme. Toto je konzervativní filozofie dějin. Jestliže má minulost takový význam je potřeba její hluboké a objektivní bádání. „*Proto Ranke ve své proslulé výzvě naléhavě zapřísahal historiky, aby rekonstruovali minulost wie es eigentlich gewesen ist, tedy právě takovou, jak se ve své jedinečnosti opravdu udála.*“ (Nisbet, s. 40) Odsoudil tím romantické pojetí minulosti, přirozenou historiografii a progresivní evolucionismus. Pomocí historické metody se konzervativci bránili proti utilitarismu, který založil Jeremy Bentham.

Mohlo by se zdát, že konzervativci přijímají veškeré myšlenky minulosti. Ovšem opak je pravdou. Filozofie tradicionalismu je selektivní. Tradice je přínosná tehdy, když vyvěrá z minulosti a je i sama o sobě žádoucí. „*Falkland – snad nejoprávněnější hrdina občanské války v Anglii – pronesl velice příznačná slova: „Není-li nezbytné provádět změny, pak je nezbytné je neprovádět.*“ (Nisbet, s. 40) Konzervatismus se nebrání samotné změně, ale duchu inovace, „změně pro změnu“, odmítají hledat uspokojení v novinkách jen pro zábavu. Největší hrozbou

je uplatnění ducha inovace v lidských institucích. Burke zastává názor, že skutečná ústava každého národa tkví v dějinách jeho institucí a ne v popsaném listu papíru. De Maistre kritizoval ústavy Jakobínů a vyzdvihoval ústavu americkou. Ta je založena na soustavě zvyků a tradic vytvořených na daném území a je tedy skutečná. Inspiraci Burkovým pojetím skutečné ústavy národa můžeme pozorovat v 19. století ve francouzských, německých i ruských studiích. V Rusku ještě dnes odmítají západní hodnoty. I když je určitá struktura nebo *modus vivendi* jakkoliv zastaralé, může mít stále životaschopnou funkci a z ní mají lidé prospěch sociologický či psychologický. Proto také konzervativci bojovali proti reformním zákonům liberálů. Dějiny jsou pro konzervativce jako přirozený výběr pro evolucionisty. Neexistuje jedinec, který by vytvořil nový biologický druh. Vše spočívá pouze v procesu náhodného výběru a opakujících se pokusů a omylů. Jakmile se snažíme o více než pouhou spolupráci s přírodními procesy, nevzejde z toho nic dobrého. Z toho je patrné, že je potřeba pouhá spolupráce s procesy v lidských dějinách jinak můžeme pozorovat tragédie jako Francie roku 1789 či Rusko v roce 1917.

- **F. S. Meyer:** V Americe je u moci levicový liberalismus a proti němu vystupuje vědomý konzervatismus. Podle Meyera konzervatismus nekonzervuje a ani nemůže současnou revoluční dobu, protože tato revoluce je proti tradici civilizace. Konzervatismus je tu právě pro překonání rozchodu s tradicí. Nevzhlíží ke ztracené minulosti a nepoddává se revoluci. *„Je obhájením a obnovou civilizační tradice jakožto fundamentu, z něhož musí rozum vycházet při řešení problémů současnosti.“* (Meyer, s. 20) Hlavní myšlenkou je zachovat tradice, ze kterých bude patrná pravda Západu. Chce uchovat esenci západní civilizace a tou je „křesťanské chápání přirozenosti a osudu člověka“. Meyer je přesvědčen o existenci objektivního morálního řádu a ten má v rámci tradice přetrvat. Jak lze poznat, co z tradice se má dále uchovat a co ne? Dle Meyera by to měl být právě rozum, který nám umožní o tom spolehlivě rozhodnout. Jedině on je schopen v rámci tradice vystihnout

étos a esenci vlastní civilizace a formulovat transcendentní, univerzální a meta-dějinná kritéria pravdy a dobra k posuzování lidského myšlení a jednání.

- **R. Kirk:** V průběhu tisícileté historie lidstvo postupně získávalo zkušenosti a kolektivní moudrost a tím je tvořena tradice. Tuto tradici máme využívat při rozhodování a mít k ní patřičnou úctu, protože je dědictvím našich předků. Nelze se domnívat, že nadpřirozený vesmír bude řídit běžné věci lidského života a z tohoto důvodu vznikly tradice a zvyky. „*Jednotlivec je pošetilý, avšak lidstvo je moudré; předsudky, zvyklosti a presumce slouží jako nástroje, jichž využívá moudrost lidstva k tomu, aby obrnila člověka proti jeho vášním a choutkám.*“ (Kirk, s. 59) Lidé nejsou téměř schopni pochopit opravdový význam tradic, ale je jisté, že díky Prozřetelnosti byly vytvořeny k významným účelům. Velmi rozvážně je potřeba aplikovat tradice na požadavky moderní doby. Dědíme i názory, které když spojíme s předběžným úsudkem, vytvoří předsudek a umožní nám tak rozhodnout se v okamžiku, kdy není dostatek prostoru pro rozumové rozhodnutí. Nejvyšší plán vnímáme pouze matně, ale ukazuje se nám postupně na pozadí historie; prostupuje vším a není možné se mu postavit. Dějiny jsou tvořeny Bohem a člověk mu je prostředkem, avšak nejsou řízeny direktivně. Pokud budeme zkoumat dějiny a přirozenost můžeme zkoušet pochopit Prozřetelnost. Zvyky jsou pro většinu z nás jistější oporou při řešení problémů než odborná literatura i přesto, že jsou tvořeny prostými lidmi. Tradice ovšem vycházejí ze zdravého jádra lidství. Nikdo se v životě nemůže řídit pouze podle rozumu.
- **R. Scruton:** Konzervatismus se nesnaží uchovávat vše, ale klade důraz na uchování věcí důvěrně známých. Vychází z pocitu lidské sounáležitosti s existujícím společenským řádem a na něm zakládá i své rozhodování. Pro společnost je významná vůle k životu celého společenství, ke kterému jedinec patří a záleží na vzájemném propojení jedince s celou společností.

Scruton zastává názor, že společnost je jako smrtelný organismus a odmítá revoluce. Změny jsou přípustné, jedině pokud zároveň zachovávají kontinuitu.

„Tradici rozumíme všechny způsoby a styly zvykového chování, obřadů a podílení se na institucionálním životě, které jsou charakteristické tím, že cokoli se při nich děje, děje se nikoliv mechanicky, ale právě z určitého důvodu. Tímto důvodem není nikdy to, co bude, nýbrž to, co už bylo.“

(Scruton, 1993, s. 51) Tradici nemusíme umět slovně formulovat, jelikož působí ve vědomí. Tradice je založena na dvou hlavních bodech. Zaprvé přetváří minulost v přítomnost, protože hledá v historii důvody pro aktuální snahy. Zadruhé vzniká, vynucuje si respekt a působí ve všech společenstvích, kde se vztahujeme k něčemu, co nás přesahuje. Jakmile člověk jedná podle tradice, cítí, že se vztahuje ke vzorci chování, jež jej přesahuje a byl úspěšný i kdysi. Samozřejmostí je rozpor mezi některými tradicemi a je jasné, že se nebudeme všichni hlásit ke všem tradicím. Konzervatismus obhajuje tradice, jež byly v dějinách úspěšné, vzbuzují loajalitu účastníků a vztahují se k něčemu trvalému. Existence tradice ukazuje důvody v samotném činu jedince a není již třeba ospravedlňovat cíl jednání. Tradice jsou důležité i pro zachování stability státu a přetrvávají i v krutých dobách. Za příklad lze použít tradici rodiny, jež přetrvala až do dnešní doby téměř v nezměněné podobě. Tradice není statická, ale aktivně se snaží dosáhnout kontinuity a tu lze pozměňovat podle potřeby dané doby.

- ✓ **Zhodnocení:** Pro Meyera existuje konzervatismus právě pro překonání rozchodu s tradicí. Ne všechno, ale musí z tradice neustále přetrvávat a to co lze v jisté době vypustit nám pomůže určit rozum. Scruton s Kirkem se shodují, že není nutné tradici rozumět a umět ji slovně vyjádřit jelikož se nachází ve vědomí. U Kirka je patrný vliv náboženství v pojetí důvodu, proč vznikly tradice. A Meyer chce v rámci tradice zachovat jistý morální řád. Scruton spatřuje význam tradic i pro zachování stability státu. Pro

všechny zástupce platí, že tradice vznikají dlouhou dobu a shromažďuje se v nich moudrost předchozích generací a vědí o možnosti tradice částečně měnit dle potřeb společnosti. V tomto tématu se autoři shodují až na drobné odchylky v jejich odlišném pojetí.

4.3 Předsudek a rozum

Pro Burkeho je předsudek koncentrací porozumění, vědění a cítění. Je to odlišné od myšlení v době osvícenství a revoluce. V lidském životě je použitelnost geometrického způsobu uvažování dosti omezená. Člověk potřebuje pro svůj růst základ vycházející z pocitů, emocí, dlouhé zkušenosti a logiky. V předsudku je obsažena vnitřní moudrost zastiňující intelekt. Předsudek lze kdykoliv použít, nenechává nás bezradnými, propadajícími do skepse a ve zmatku. Vždy se nejprve zaměřuje na vžitě moudrosti a ctnosti. Díky předsudku krystalizuje v mysli jedince autorita a moudrost obsažená v tradici. Filozofové přirozeného práva to označují za pověřčivost. Burke o nich říká, že k ničení věcí jim stačí fakt jejich stárí a při budování nových není cílem životnost. Bojuje proti čistému racionalismu. Idea předsudku byla inspirací pro formující se demokratickou ideu vůle lidu. Předsudek je protiklad gnosticizmu, Burke byl proti, aby gnosi mohla interpretovat jen elita. Tady můžeme vidět shodu s Rousseauem. Ovšem Rousseau chce všeobecnou vůli oprostít od tradičního a experimentálního. U Burkea vyplývá všeobecná vůle právě z toho, co má ve veřejném vědomí tradiční povahu. Předsudek konzervativců v lidském chování znamená celkový typ vědění, charakterizovaný Williamem Jamesem jako „znalost něčeho“ v protikladu k „znalosti o něčem“. Znalosti něčeho získáváme zkušeností, bezprostředně zakoušíme život; tyto zkušenosti jsou součástí naší povahy a pocházejí z procesu přizpůsobování či přetváření vědomostí na sklony a instinkty. Znalosti o něčem získáváme z učebnic; o věcech, které lze podat abstraktní formou nebo všeobecným principem; v normativních formulích a logické podobě. Znalost o státní moci lze získat studiem, ale znalost státní moci pouze praktickou zkušeností a poté můžeme nabídnout praktické metody jistých řešení. V tomto duchu

konzervativci kritizují utopisty a reformátory, protože sledují ideály, ale nepomýšlí na účelnost a praktičnost.

O podobném dělení pojednává také Michael Oakeshott. Dělí je na „znalosti techniky“ – lze získat díky intelektu, škole, knihám; je v nich spousta pravidel, předpisů a generalizací a na „praktické znalosti“ – pouze zkušenost, konkrétní činnost a přetváření naučeného v neoddělitelnou součást vědomí a osobnosti. Podle Oakeshotta je západní politický racionalismus sumarizací technického vědění. Racionalismus popírá existenci praktických znalostí, aniž by byly technickými znalostmi. Preferují vládu specialistů, jedné osoby nebo malého počtu osob, nad zbylou masou jako celkem. Tím by se zrušila vláda založená na tradici, zvycích, zastupitelských orgánech a veřejnosti. Burke zaznamenal tíhnutí politického racionalisty k vnitřnímu imperialismu. Předsudek Burkeho je jediné pojítko mezi lidmi pro obranu proti tyranii v důsledku racionalistické vlády. „*Se zjevným odkazem na jakobínské racionalisty napsal Burke následující slova: „Není možné si nepovšimnout, že v duchu tohoto geometrického rozdělování a aritmetického uspořádání zacházejí tito údajní občané s Franci jako s dobytou zemí.“ Takto tedy vypadá kritika byrokracie a byrokraticko-racionalistické mentality, jak ji formulují konzervativci, ba čas od času i liberálové a socialisté.*“ (Nisbet, s. 49) Vůle vzdorovat pro konzervativce pramení z předsudků vlastnictví, náboženství, ...a ne z vědomí přirozených práv. Předsudky jsou motivační silou v zápase národů za svobodu, nikoliv za abstraktní práva.

- **F. S. Meyer:** Vědomí konzervativci musí pro řešení problémů použít rozum. Pomocí základních principů od sebe rozdělí pravdivé a lživé a lépe se zorientují v chaosu. Povinností rozumu je tvorba jisté myšlenkové formy a institucionálního uspořádání, tak aby vytvořil odkaz k pravdám velké tradice Západu pro další generace. Samozřejmě nelze opomenout moudra a odkazy minulosti. Rozum plní rozpoznávací funkci. Nesmíme tvořit rozpor mezi tradicí a rozumem, protože právě tímto bráníme rozvoji konzervativního myšlení. Pro další rozvoj myšlenek je důležité sloučit rozum, který pokud by působil sám, vyprodukuje utopické projekty

opomíjející moudrost našich předků a tradici vyžadující účast naší mysli. V kladení tohoto protikladu mezi rozumem a tradicí spočívá i samotný nesoulad mezi libertariánským a klasickým konzervatismem.

- **R. Kirk:** Když se budou lidé řídit předsudkem, presumpcí a zvyklostí mohou dosáhnout jisté spokojenosti. Předsudek označuje schopnost rozhodovat se i bez logického uvažování; presumpcie jsou závěry provedené na základě zkušenosti lidstva; zvyklost označuje vydržené právo vycházející ze smluv několika generací. Chrání společnost před úpadkem, a pokud by nebyly uplatňovány tyto metody, tak by na řadu přišla síla a autoritativní vláda. Před úpadkem do primitivního stavu po odstranění těchto kontrol nás ochrání už jedině rozum. Jakmile je člověk zbaven zvyků svých předků, nezbyvá mu než se spoléhat jedině na svůj rozum, který může být zrádný. Není dobré vždy zavrhnout staré předsudky. Předsudek a instinkty nám často pomohou lépe než neúplné přemýšlení.

Samotný rozum nedokáže ovládat lidské touhy na rozdíl od předsudku což je kolektivní moudrost. Když lidé ztratí úctu ke zvykům a zavedeným pravidlům, budou ke světu přistupovat jako ke svému soukromému majetku a zničí jej. „*Předsudek a zvyklost jsou navzdory svému stáří – nebo spíše právě pro ně – křehkými rostlinkami, rostou pomalu a snadno se poškodí, a uhynou-li, je téměř nemožné je znovu oživit.*“ (Kirk, s. 66) Nesmíme se domnívat, že není přípustná žádaná změna. Naopak změna je žádoucí a i ona sama ochraňuje lidstvo; nechceme uchovávat strnulé formy. Změny musí být ovšem pozvolné a uvážené. K upravení starých forem do novější podoby může pomoci rozum, ale je třeba pamatovat na lidskou nedokonalost a omylnost. Konzervatismus je hodný obdivu ve chvílích přijetí změny, s níž nesouhlasí a i přesto ji přijímá s důstojností v zájmu smíření.

- ✓ **Zhodnocení:** Rozum má rozpoznávací funkce, nelze jej oddělit od moudrosti získané v průběhu času a jsou společně na stejné úrovni dle Meyera. Ovšem předsudek u Kirka je něco víc než rozum, protože se bez něj obejde a on sám se nalézá až na druhém místě, jako náhrada když dojde k zavržení moudra našich předků. Meyer staví rozum výše než Kirk.

4.4 Autorita a moc

Hlavními pojmy konzervativní filozofie jsou majetek a autorita. Samozřejmě i svoboda je pro ně důležitá, ale splývá právě s autoritou. Burke vyzdvihuje nutnost svobody spojené s řádem a ctností, která ovšem bez nich nemůže být. V každé společnosti je také nutné klást meze lidským citům, vášním a touhám. Škola přirozeného práva se zabývala pouze svobodou mezi státem a jedincem. Ovšem vynechali tím významné entity jako je rodina, církev nebo cechy. Každá entita vyžaduje jistou míru autonomie a svobody pro plnění své funkce. Burke spojuje svobodu s tripolárním uspořádáním autorit – stát, jedinec a skupiny mezi nimi vystupující jako prostředníci. V konzervativní teorii autority můžeme pozorovat organický prvek feudalismu. V 19. století konzervativci obdivovali středověk, což byla náhlá změna po osvícenství. Moderní dějiny pro ně byly jako dlouhodobý rozpad středověké feudální syntézy autority a svobody. Svoboda ve středověké společnosti byl nárok společenské skupiny na jistou autonomii. Dochází ke změně společenské koncepce na koncepci mas jednotlivců. „*Základní filozofie dějin, kterou předkládá Tocqueville v knize Demokracie v Americe, spočívá v tom, že stát i jedinec získávají na důležitosti na úkor společenský vazeb, které jim ve středověku vymezovaly náležitý prostor. Ve středověku tvořila svoboda s autoritou nevyhnutelné aspekty řetězce skupin a asociací odvíjejícího se od jednotlivce přes rodinu, farnost, církev a stát až k samotnému Bohu. Toto pojetí autority jako řetězce nebo hierarchie mělo pro konzervativní chápání společnosti mimořádně důležitý význam.*“ (Nisbet, s. 50)

Organizace vládních pravomocí má zůstat za všech okolností stejná – stát se má omezit na to, co je v pravdě a po právu veřejné (klid, bezpečnost, pořádek a majetek). A nezasahovat do soukromé sféry. V tomto pojetí se Burke shoduje

s Adamem Smithem. Vládní pravomoci přenášeny stále na nižší subjekty jsou o to horší, čím níže jsou a nemohou potom vykonávat funkce vyšší. Je nutné si uvědomit, co patří do zákona a co lze řídit pouze společenskými způsoby. Pro Burka jsou Laissez-faire a decentralizace zcela nedotknutelné.

Nechal se jím inspirovat i Bonald. Suverenita sídlí výhradně v Bohu a on ji deleguje rovnoměrně mezi politickou vládu, církev a rodinu. Suverenita je v každé ze tří sfér svrchovaná a ostatní sféry do ní nemohou zasahovat, pokud by k tomu došlo, jednalo by se o tyranii. „*Absolutní mocenský monopol revolučního státu ve Francii započal svévolnou invazí státu do sfér vyhrazených rodině a církvi.*“ (Nisbet, s. 53) Projevila se snaha tvořit společnost opačnou té revoluční. Všem konzervativcům je společná myšlenka, aby stát nezasahoval do sféry ekonomické, sociální a morální a má naopak co nejvíce podporovat rodinu, sousedská společenství a dobrovolné kooperativní asociace. V politické sféře se konzervatismus vyznačuje pozitivním přístupem k soukromému sektoru, rodině, ekonomice, soukromému vlastnictví a především k dalekosáhle decentralizované vládě. Decentralizace vlády má být v takovém měřítku, aby došlo k respektování společenských práv jednotek menších než stát a společnost. Newman zakládá autoritu ve státě na principu koordinace, subordinace, delegace a participace, přesně v tomto pořadí. Konzervativní pojetí vlády nám odkázalo poloveřejné, autonomní celky, které nejsou odpovědné lidu nebo zákonodárným sborům. V konzervatismu byl Nejvyšší soud upřednostňovanou složkou vládního systému. Dále prosazovali nepřímou volbu amerických senátorů a to ukazuje na preferování nepřímé vlády. Neschvalují nic jiného, pouze nepřímé volby veřejných činitelů. Při tvorbě americké ústavy byly použity konzervativní principy – kontrolní a vyrovnávací mechanismy, dělba pravomocí, nepřímá vláda a zákaz napodobovat vlády v Evropě. Práva jednotlivce měl chránit zákaz zasahovat do autority jiných států. Listina svobod byla odmítnuta, protože Američané se ničeho nevzdali, jako tomu bylo v Anglii (Magna Charta). Ochranou svobody je nestanovovat svobody v ústavě. Konzervativci požadují svobody pro skupiny a ne jednotlivce.

Je chyba považovat konzervativce za ty, kteří preferují slabou ústřední vládu. Rozlišují mezi vládou a administrativou. „*Vláda jak psal Tocqueville, musí*

být silná a jednotná. Tím, co musí být v zájmu svobody i řádu maximálně decentralizováno, lokalizováno a učiněno obecně nevýrazným, je administrativa.“ (Nisbet, s. 56) De Maistre poukazuje na rozdíl mezi katem a vojáky. Lidé nenávidí katy, i když vykonávají trest a tím předchází zločinu, nejsou pro nikoho hrozbou. Vojáci jsou naopak obdivováni, ale ti hájí různé zájmy a jsou hrozbou pro občanskou vládu. Vláda nemá určovat mravy a ctnosti společnosti. Při znehodnocení autorit ve společnosti se vládá podřídí armádě, připomíná Burke. Konzervatismus odmítá demokracii, protože demokratická vláda je despotická a snaží se ovládat úplně vše. „Bonald napsal: „*Monarchie instinktivně uznává společnost a její stavební složky, kdežto demokracie se je neustále snaží potlačit.*“...Tocqueville zašel ještě dále: *prohlásil demokracii a byrokracii za natolik úzce spjaté svým duchem, že lze předpovídat rozkvět demokracie podle rozkvětu byrokracie a naopak.*“ (Nisbet, s. 59) Demokracie může za uzákonění všeobecné branné povinnosti. Revoluční armády byly početné a již se nevedly bitvy o území, ale za svobodu. Vyrchalo veškeré umění boje a přešlo se ke krvavým jatкам ohromných mas lidí. Revoluce vytváří z lidí spojených sociálními vazbami pouhé masy bez identity. Jsou zbaveni autority a funkcí tvořících společnost. Podle Druckera lze fašismus pochopit skrze zhroucení starého systému, který nebyl nahrazen novým.

- **F. S. Meyer:** Stát je tvořen skupinou lidí, kteří vládou ostatním občanům. Vládnoucí skupina se od ostatních odlišuje a disponuje monopolem legitimní donucovací moci. Nikdy nelze ztotožňovat stát s občany, jimž vládne, stát je vládnoucí skupina. Lze jej charakterizovat jako speciální a omezenou instituci. Politické teorie, ale tento názor neprezentují, jelikož jsou ovlivněny způsobem zkoumání zavedeným již ve starém Řecku. Doposud nebyla vytvořena politická teorie umožňující křesťanský smysl pro hodnotu jednotlivce.

Každý kdo chce změnit lidskou přirozenost, potřebuje jistý nástroj, s jehož pomocí vnutí své myšlenky zbylé mase lidí. Tento nástroj představuje stát. Je to univerzálně přijímaný zdroj moci a pro zvětšení jeho

síly je potřeba se pouze ujmout jeho vedení. Stát umožňuje společenskou transformaci. Veškerá revoluční hnutí nejprve kritizují současný stav ve státě, a jakmile se ujmou moci tak jej zbožští. Totalitarismus je založen na nárůstu státní moci. Stát je ovšem důležitou institucí pro existenci člověka. Má přirozené funkce „*ochranu práv občanů proti jejich pošlapání násilím nebo podvodem a rozsuzování sporů mezi občany, ...ochrana občanů před útokem ze strany zahraničních mocností.*“ (Meyer, s. 94) Z toho vyplývá dělení státní moci na policejní, vojenskou a soudní. Přičemž policejní a vojenská moc je sloučena v moc výkonnou, následuje moc zákonodárná a soudní. Pokud stát zastává tyto přirozené funkce je to naprosto v pořádku a nezbytné, ale jakékoliv další posílení moci je nebezpečné a může vést k omezení svobody. Neměl by zasahovat do hospodářského, ideového a společenského života občanů. Stoupenci konzervatismu jsou přesvědčeni, že svobodná ekonomika produkuje daleko více materiálního bohatství než řízená ekonomika ať již přímo nebo nepřímo. Musí být provedena protipatření, aby se stát nestal Leviatanem. Základním předpokladem dobré společnosti je rozdělení státní moci, tak aby nebylo možno lidem vnucovat jistá přesvědčení nebo potlačovat. Předpokladem pro toto pojetí je chápat společnost jako vztahy mezi jednotlivci a ne jako nadřazený organismus, protože by to vedlo k neomezenému státu. Stát má být tedy schopen udržovat řád a zajistit lidem svobodu, která nezasahuje do svobody ostatních lidí.

- **R. Kirk:** Tento autor odmítá despotickou moc i direktivní monarchistickou moc. Preferuje zachování tradičních ústav jako je britská nebo americká v jejich původní podobě s tradiční dělbou moci. Jedná se o ústavu založenou na božském původu uspořádání společnosti. Zákony mají ochraňovat obyvatelstvo, jejich svobodu a rovnost všech před zákonem. „*Smyslem dobré vlády není umožnit každému člověku prosadit vlastní ego skrze akt volby, nýbrž zastupovat jeho zájmy bez ohledu na to,*

zda vhodí svůj volební lístek osobně, či nikoliv.“ (Kirk, s. 38) Kirk dává stát do souvislosti s náboženstvím.

Bůh dal lidem zákony a práva, ale lidé si tvoří své další zákony a tím pokřivují Boží zákony. Právo vychází ze zákona a z tohoto důvodu má člověk práva když poslouchá Boží zákony. Přirozené právo není mocí lidu a nesmí být v rozporu se spravedlností. Výkon spravedlnosti pochází ze společenské konvence a je to hlavní úkol společenské smlouvy. Lidé se již dávno v minulosti vzdali s důvěrou části svých práv ve prospěch společnosti; k získání spravedlnosti – není právo bránit se výkonu spravedlnosti. Přirozená práva existují v závislosti na druhých lidech a na okolnostech. Na ochranu práv a spravedlnosti je ustavena vláda, je to praktický výtvar a má uspokojovat naše potřeby a vymáhat plnění povinností. Co je přirozené právo? Je to právo na rovnocennou spravedlnost pro všechny, ochranu majetku, prospěch z existence civilizovaných institucí a výhody spořádané společnosti, ale nepatří sem právo na společenskou a politickou rovnost. Proto Bůh vytvořil stát. Moudrost a zkušenost lidstva nás ochrání před anarchií práv člověka a domýšlivostí rozumu.

V každé společnosti je nutný jistý řád a jsme povinni jej dodržovat. Projevem obecného řádu je i ekonomika a politika. Náš řád je součástí transcendentního řádu a zdrojem společenského klidu je úcta k posvátnému. Musí se klást také důraz na poslušnost ve společnosti. Řád můžeme uspořádat na řád Boží, duchovní a intelektuální. *„Zachází-li se se společností jako s jednoduchým vzorečkem typu trojčlenky - ... - pak bude člověk degradován na cosi podřadného, místo aby měl partnerský podíl na nesmrtelné smlouvě, jež sjednocuje mrtvé, živé i dosud nenarozené a vytváří pouto mezi Bohem a člověkem. Řád tohoto světa je odvozen z řádu, který nás přesahuje.*“ (Kirk, s. 93)

- **R. Scruton:** Konzervatismus utváří své politické krédo v závislosti na postoji k občanské společnosti, v níž musí být stálý řád. Konzervativci

nehledí na plány budoucnosti, ale orientují se na věčné problémy současnosti.

Člověk velmi snadno rozpozná ve svém okolí autoritu a ona lehce získá jeho loajalitu. Autoritu lze získat různými způsoby avšak nejlepší je přirozená autorita vzbuzující loajalitu. Člověk potřebuje ke štěstí nalézt ve společnosti legitimitu – je to součást politického vědomí. Legitimita je moc získaná na základě společenské smlouvy. Při uzavření smlouvy dochází ke vzájemné výměně slibů obou stran a není možné, aby jedna strana následně svůj slib nedodržela. S legitimitou souvisí i svoboda a spravedlnost. Z tohoto důvodu se s lidmi má jednat jako s cílem a ne prostředkem k dosažení vlastních cílů. Legitimita smlouvy je dána právě jejím svobodným uzavřením. Tak lze rozlišovat moc na legitimní a nelegitimní. Scruton vysvětluje princip autority ve státě na příkladu fungování rodiny, kdy rodinná pouta mají přirozený charakter a nevznikla na základě žádné dohody. Rodiče mají od začátku etablovanou moc, aby mohli usměrňovat děti a nezrušitelnou povinnost je formovat. Rodičovská moc se zakládá na rodičovské lásce a dítě tuto moc i vyžaduje, protože mu poskytuje ochranu. Dítě se musí podřít a ví, že je vůči rodičům bezmocné, ale ucítí jejich bezmeznou lásku. Rodičovská moc je projevem svobody a rodiče jsou autonomní bytosti. Na stejném principu bezmocnosti, donucování a podřízení vzniká občanská láska k vlastní zemi - člověk si uvědomuje své členství ve společnosti. Mezi dětmi a rodiči vznikají transcendentní pouta a ta pak lze nalézt přenesená ve společnosti. Autorita je úctyhodným výtvozem. „*Nemyslím tu ovšem autoritu, která by byla konstruována cílevědomě, ale autoritu existující pouze potud, pokud ji lidé fakticky uplatňují, rozumějí jí a podřizují se jí.*“ (Scruton, 1993, s. 41)

Moc státu je v konzervatismu nezbytností zajišťující jeho autoritu. Jeho moc musí být řízena ústavou a působit prostřednictvím právního řádu. Společenský řád by měl být založen na autoritě a tvořit všeobecně uznávanou část života - z toho následně vychází úcta k tradici a zvyku.

Člověk se vždy musí ztotožnit s něčím větším než je on sám, stát se součástí společenství a vědět „kde je doma“. Tím získá loajalitu a ta mu poskytuje jistotu v každodenním životě. Scruton staví loajalitu nad jednotlivce, a kdyby tomu bylo opačně, byl by ohrožen občanský řád. „*Tvrdil jsem, že základním objektem loajality je autorita, což je moc, kterou lidé vnímají jako legitimní, tedy moc vázaná odpovědností.*“ (Scruton, 1993, s. 43) Odevzdaná individualita člověka je nahrazena loajalitou. Ta také úzce souvisí s tradicí, obřadem a zvykem. Loajalitu ve státě zajišťuje její symbol – král nebo prezident.

Konzervatismus není utopický, vždy se musí vztahovat ke konkrétní zemi, historii a formě života a právě to jej žene vpřed.

- ✓ **Zhodnocení:** Scruton i Meyer hovoří o legitimitě státní autority. Autoři shodně vnímají, jak má být stát omezen a to pomocí ústavy, že ve společnosti musí existovat řád a stát má dbát na jeho dodržování a také považují za hlavní úkol státu ochranu práv obyvatelstva a zajištění jejich svobody. Pro Meyera je stát nositelem moci a jeho hlavním úkolem je ochrana práv občanů, ochrana před násilím a rozsuzování občanských sporů. Z toho důvodu uvádí dělení státní moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní. Ale jakákoli jiná funkce státu je nebezpečná, protože čím více moci stát má tím více se blíží Leviatanu. Kirk pojímá autoritu státu z náboženského hlediska a nejvyšší autoritou je tedy Bůh. Stát byl stvořen Bohem pro ochranu majetku, práv, svobody a spravedlnosti. Společenský řád je u Kirka odvozen od transcendentního řádu. Autoritu spojuje Scruton s loajalitou jež je nezbytná pro uznání a uplatnění autority státu. S loajalitou úzce souvisí i její symbol, který občané vidí a uznávají. Člověk se má státu pořídit a vědět, že je vůči němu bezmocný, uznat jeho autoritu. Ukazuje se to na autoritě rodičů vůči dětem. Kdy děti jejich autoritu přímo vyžadují, jelikož díky tomu získávají pocit bezpečí, jistoty a lásky.

4.5 Svoboda a rovnost

Svoboda a rovnost jsou pro konzervatismus zcela neslučitelné. Svoboda má chránit materiální a nemateriální stránky života. Rovnost má přerozdělovat nerovnoměrně rozdělené materiální a nemateriální hodnoty společenství. Každý člověk je jiný a snaha vyrovnat tyto vzájemné rozdíly pomocí zákona je proti svobodám každého jedince. Z toho lze vyvodit i rozdíl mezi francouzskou a americkou revolucí. V americké revoluci šlo o svobodu a případnou ochranu před nadřazováním vlády nad občany. Ve francouzské revoluci se bojovalo za rovnost a národ. Burke v tom spatřuje snahu přenést svobodu na národ z jednotlivce; neosvobozují se od něčeho, ale opravňují to k něčemu. Rousseau ve Společenské smlouvě, která byla inspirací pro revoluce, hovoří o svobodě jako o vzdání se všeho ve prospěch společenství. Moc je nebezpečná, ať je v rukou jednotlivce či skupiny. Mocná skupina může tyranizovat menší společenství. Skupiny jednotlivců jako jsou cechy, třídy atd. jsou velmi důležité pro zachování svobody jednotlivců. A právě tyto skupiny byly nejvíce ohroženy ve francouzské revoluci. Nároky skupin na své členy nejsou tyranií, ale tvoří posilující elementy. Skupiny kultivují jedince a zároveň jej chrání před státní mocí.

Konzervatismus se bojí: rozdělení společenských molekul na atomy, mas, feminismu a všeobecného nihilismu vůči společnosti a kultuře. Žena se nemá oddělovat od svých historických funkcí. Jsou zcela proti jejich účasti ve volbách. Konzervatismus vystupuje velmi silně proti osvobozeneckým hnutím moderního světa. Liberalismus očekává od hnutí svobodu a kreativitu, konzervatismus čeká nestabilitu, odcizení a ohrožení. Vyskytuje se zde nesouhlas i s liberalismem a jeho pojetím individuální svobody – ničí společenské zvyky, tvoří lidi stejného typu a tím podporuje totalitu. Neuznávají ani rovnost, pro řád a svobodu je důležitá diferenciace, hierarchie a funkční konsensus. V konzervatismu převládá úcta k rodině a jejímu majetku. Majetek se dědí na prvorozené a nesmí být odňat nebo rozdělen. Odmítají zdanění a rozdělování majetku navrhované liberály. Argumentují tím, že zděděný majetek je stejný jako zděděné genetické předpoklady, které jsou v jedné rodině lepší než v druhé. Je to lepší způsob jak pro potomky zajistit dobrou budoucnost, než získávat ze známosti dobrá místa.

Hierarchie je s naší existencí zcela spjata a žádným zákonem ji nelze vymýtit. Těmito snahami se ovšem zničí různorodost národa. Významným konzervativním dílem zabývajícím se rovností je Demokracie v Americe od Tocquevilleho.

- **F. S. Meyer:** Meyer se snaží o obhajobu svobody jednotlivce jako hlavního a primárního cíle politické společnosti. Prosazuje nerovnost mezi lidmi a za jedinou možnou rovnost považuje „...*rovné právo každého člověka být osvobozen od používání sankcí či síly ze strany státu vůči svému životu, svobodě a majetku. Toto je prubířský kámen svobodné společnosti.*“ (Meyer, s. 46) Politika se má zaměřovat na osobu jednotlivce. Možnost volby je naší vnitřní svobodou a nalézá se v centru lidské existence. Svoboda volby nám byla dána již na počátku do vědomí jako prvotní veličina. Meyerova kritika politického myšlení je založena na axiomu tvořeném vnitřní svobodou. Společenské a politické uspořádání společnosti ovšem není životním cílem jedince nýbrž prostředím, které zkoumáme ve vztahu k jedincům. Je důležité si uvědomit, že stát existuje pro jednotlivé lidi a ne opačně. Odmítá organickou představu společnosti, kde lidé jsou pouze buňkami. V této situaci má společnost práva, ale ne jedinec – ten dostává pouze pseudopráva; morální nároky se blíží nule. Americký konzervatismus je antiutopický a odmítá myšlenku na zdokonalení lidí. Vystupuje proti jakémukoliv plánování, kdy s lidmi zachází jako se součástkami v určitém projektu.

Pokud nemáme možnost volby tak není ani svoboda. Svoboda nás odděluje od zvířat a z tohoto důvodu je třeba mít možnost volit dobro nebo zlo. Svobodu nelze označit za nezbytnost, odpovědnost, povinnost či etnost, vždy je to volba mezi něčím. Pomocí svobody dosahujeme mravních cílů a ona jim tedy není nijak podřízena. Svoboda umožňuje konat dobro, ale také omezovat i svobodu druhého a proto musí být ve společnosti jistý řád, který tomu bude zamezovat. Proto americký konzervatismus podporuje Ústavu Spojených států v její původní podobě, sloužící k omezení státní moci. Hlavním nepřítelem svobody je vysoká

koncentrace moci ve státě. „...svobodou se běžně míní volnost, právo člověka být ponechán na pokoji, žít si svůj život podle svých představ, pokud neubližuje žádnému druhému člověku.“ (Meyer, s. 242) Svoboda je pro Meyera hlavním tématem.

- **R. Kirk:** Zastává názor na svobodnou společnost vedenou v mezích jistého řádu. Společnost nechápe jako živý organismus, ale považuje ji za duchovní jednotu, nekončící partnerství či korporaci v neustálém koloběhu zániku a opětovného vzniku. Lze ji přirovnat k věčnému a jednotnému svazku – církvi. Svoboda má být podřízena zákonu a v něm přesně vymezena zvyklostmi.

Svoboda člověka se utvářela v choulostivém a náročném procesu. Její existence je od počátku závislá na zachování jistých vzorců chování a myšlení, které jsou spojeny s člověkem od jeho vývoje z divocha až k dnešnímu civilizovanému člověku. Svoboda je úzce spjata se spravedlností.

Rovnost mezi lidmi můžeme nalézt, ale pouze v oblasti křesťanské, mravní a před posledním Božím soudem. Žádná jiná rovnost mezi lidmi není možná. Bůh nás soudí podle našeho chování v průběhu života a ne podle nahromaděných statků a dosaženého postavení ve společnosti. Dobrota člověka přesahuje politickou a společenskou rovnost. Je potřeba uvědomit si, že společenská a politická rovnost nespádají do přirozených práv člověka a že přirozeným uspořádáním společností je hierarchie a aristokratická vláda. Přirozená je nerovnost mezi lidmi, jak tělesná, tak duševní i materiální. Rovnost vznikla z praktických důvodů výtvořem člověka. Je potřeba zachovat Boží plán a individualitu jedince a to je možné pouze s nerovností mezi lidmi. Politická rovnost není přípustná, protože ve státě musí být lidé chráněni a je třeba zkrotit jejich vášně, aby neškodili druhým lidem. Toto potlačování lidské žádostivosti musí vykonávat moc nacházející se mimo lidi samotné a tím je právě ustanovená vláda zahrnující moudrost. „...lidé mají přirozené právo na to,

aby jim bylo zabráněno plést se do politického rozhodování způsobem, pro nějž nemají kvalifikaci a který jim může leda uškodit.“ (Kirk, s. 84)

- **R. Scruton:** U konzervatismu se předpokládá spojení se svobodnou a otevřenou společností a tak přitahuje skupinu umírněných. Socialismus tuto svobodnou společnost může zničit, a proto se tvoří obrana proti totalitarismu. Konzervativci se ale vyhýbají abstrakcím a jednou z nich je i svoboda. Svoboda nemůže být nikdy absolutní nýbrž vždy omezena ve prospěch společnosti a omezení se mohou rušit jen tehdy, pokud to nepoškodí společnost. Právní řád počítá se základními hodnotami společnosti a tak vynucuje omezení svobody. Například svoboda slova je svoboda dělat to co zákon nezakazuje. To co je zákonem zakázáno je výsledkem dlouhé tradice přemýšlení o společnosti. Anglické zvykové právo zajišťuje existenci společenského řádu, a proto musí být i soudci zcela nezávislí. Výsledkem společenského vývoje je osobní svoboda, jež by bez ochrany institucí nemohla existovat. Takováto svoboda vznikla v důsledku obecně přijatého společenského uspořádání a není tedy prvotní podmínkou. *„Svoboda bez institucí je slepá: neztělesňuje ani skutečnou společenskou kontinuitu, ani opravdovou možnost individuální volby, ...Není to nic víc než gesto v morálním vzduchoprázdnu.*“ (Scruton, 1993, s. 21) Z tohoto důvodu není koncept svobody pro konzervativce na prvním místě. Pokud bude svoboda spadat pod řád určující individuální cíle, může se stát společenským cílem. Snažit se dosáhnout svobody znamená nejprve dosáhnout omezení, která jsou jejím předpokladem. V konzervatismu je hodnota osobní svobody podřízena autoritě etablované vlády. Společnost ve skutečnosti touží po vyhovující vládě a svoboda je pouze jejich způsob pojmenování. Každý člověk podřízený společenským vztahům potřebuje hlavně vládu.

O rovnosti se dá říci, že není přirozená. Lidé se rodí s jistou inteligencí, nadáním, vzhledem a do určité vrstvy. Bylo by nerozumné, aby měli všichni stejné finanční prostředky, možnosti a byli stejní. Scruton

rozvrstvení společnosti ukazuje na příkladu vzdělání, kdy jsou ve školách zbytečně dlouho drženi lidé bez nadání a zájmu a o vzdělání.

- ✓ **Zhodnocení:** Svoboda je ústředním tématem Meyera. Byla nám dána do vědomí hned na počátku a je naší přirozenou součástí. Svobodu lze definovat jako akt volby mezi možnostmi. Člověk může zvolit i omezení svobody druhého, aby se tomu zabránilo, musel být utvořen jistý společenský řád, který dává hranice svobody tam, kde ještě není narušena svoboda ostatních. Největším nepřítelem svobody je rostoucí moc státu. Kirk prosazuje svobodu v mezích řádu a dává ji do souvislosti se spravedlností. Scruton dává jako podmínku svobody existenci řádu a omezení, bez kterých není možná. Svoboda pro něj není prvotní podmínkou, jako je tomu u Meyera. Svoboda se omezuje ve prospěch hodnot společnosti. A pokud lidé hovoří o svobodě, tak ve skutečnosti potřebují dobrou vládu jako základ. Z pohledu Scrutona není svoboda pro konzervatismus na prvním místě.

Co se týče rovnosti, všichni se shodně domnívají, že rovnost mezi lidmi není přirozená a není ani žádoucí. Přirozená je nerovnost tělesná, duševní i materiální. Meyer připouští rovnost před zákonem; Kirk uznává rovnost před Bohem, mravní a náboženskou.

4.6 Vlastnictví a život

Vlastnictví je pro lidský život velmi důležité. Pro P. E. Mora je důležitější než život, který je pouhý základ hodnot. U Burkeho lze sledovat upřednostnění majetku před státem. Stát má sloužit pro zachování vlastnictví a ne se stavět do popředí. Ostře vystupoval proti jakobínskému zabírání majetku všech skupin podle přirozeného práva (na majetek má nárok pouze jednotlivec).

V konzervatismu nás nad zvířata povyšuje právě majetek. Je zde patřičná podobnost s pojetím majetku u Římanů. Již na kamenných destičkách je podstatou familia = majetek, ustanovený dědičným vlastnictvím. Rodina nemohla být zbavena majetku, pouze jako trest od senátu. S nástupem císařství se pomalu

oslabilo právo na rodinné dědictví. Pojetí majetku v konzervatismu stojí na zákoně o prvorozenectví a fideikomisu, s cílem udržet majetek v rámci rodiny a nerozdělený. Při zrušení této tradice dochází k dělení otcovských statků a rodina již není reprezentována majetkem. Tocqueville v tom spatřuje podporu individualismu a egoismu. Bezvýhradně podporoval laissez-faire a ztotožňoval zákony obchodu se zákony Božími. Burke zůstává zcela nekompromisní v požadavcích na vládu i v dobách největší krize. Státníci nesmí podporovat chudé, protože sami jsou podporováni lidem. Ovšem chudí nemají zůstat bez pomoci. K dobročinnosti je zavázána církev, rodina i vesnice. Rodina je vhodný subjekt pro vzájemnou pomoc v případě nouze, nikoliv stát. Právě rodina je jedinci nejbližší a stát ji má podporovat, aby mohla svou úlohu vykonávat. „*Dobročinnost a vzájemná výpomoc nemůže přicházet od státu ve formě almužny, ale musí pramenit ze základních vazeb a řetězců lidského společenství pevně zakořeněného v majetku. Více či méně zdemokratizovaná varianta tohoto dogmatu dodnes spoluvytváří podstatu konzervatismu v kterékoliv společnosti západního světa.*“ (Nisbet, s. 79) Je důležité zmínit Burkeho odpor k fluidnímu, mobilnímu majetku, který podporoval nové podnikání a lákal k většímu zisku než vlastnictví půdy. Půda má pro konzervatismus jednu nedocenitelnou vlastnost – pro její obdělávání je zapotřebí velké množství lidí a tím nabízí pracovní příležitost.

Neodmyslitelným protivníkem konzervatismu je kapitalismus a to se všemi svými prvky. S odchodem do měst je spojen rozpad vztahů uvnitř rodiny pravidelně posilovaný právě spoluprací, život získává peněžní charakter. Postoj konzervatismu k majetku se dá shrnout zhruba takto: majetek je zcela nedotknutelný a s ním se neodmyslitelně pojí svoboda, a že nivelizace v ekonomice nevede k pokroku.

- **R. Kirk:** Vlastnictví je neodmyslitelně spjata se svobodou a zrušení soukromého vlastnictví by vedlo k posílení moci státu; „*stačí oddělit majetek od soukromého vlastnictví a vše propadne vládě knížete temnot.*“ (Kirk, s. 27) Soukromý majetek určuje také sociální nerovnost a ta je pro společnost důležitá. Lidé mají právo svůj majetek předávat svým dědicům

a tak jej uchovávají pro další generace. Vlastnictví v lidech podporuje potřebu chránit majetek před touhou ostatních a tím podporují udržování řádu ve společnosti. Vlastnictví dává lidem pocit jistoty. Vlastnictví majetku podporuje konzervativní hodnoty jako je autorita, řád a zákony.

- **R. Scruton:** Vlastnictví je pro konzervatismus velice důležité a vyplývá to z jeho samotné podstaty. Ekonomika volného trhu umožňuje udržování a zvyšování životní úrovně a národního bohatství, protože jednotlivec skrze sledování vlastního prospěchu přispívá i ku prospěchu celku. Veřejné vlastnictví člověka tolik nemotivuje a snahy o zrušení soukromého vlastnictví jsou v rozporu s cíly ekonomiky. Jistá stálost materiálního postavení občana podporuje loajalitu vůči státu z tohoto důvodu se stát stará o stabilitu, kurz měny a další očekávání související se stabilitou měny. Zde je patrné, proč se konzervativci přikláněli k zásahům státu do ekonomiky.

„Vlastnictví je primární vztah, kterým se člověk dostává do kontaktu s přírodou. Je tudíž prvním stádiem socializace předmětného světa a podmínkou existence všech vyšších institucí.“ (Scruton, 1993, s. 134) Soukromé vlastnictví není znakem nespoutaného obohacování. Člověk je díky němu osvobozen z moci věcí a může se nalézt jako společenský tvor. Dokud není soukromé vlastnictví nelze posilovat díky němu ani společenské svazky, jelikož co není vlastněno nelze ani darovat. Instituce vlastnictví zahrnuje v sobě pojmy jako je právo, odpovědnost a svoboda. Jakmile se předmět stane vlastnictvím, není již pouhou věcí, ale je znamením společenských vztahů a má pro společnost přínos. Lidé pomocí vlastnických práv utvářejí svět a cítí se tak jako doma. Ve vlastnictví je nejdůležitější postoj k prostředí kde žijeme, tady k našemu domu. V domě se lidé sdružují a obdarovávají. Když nás někdo navštíví je naší povinností jej pohostit. Smyslem vlastnictví je jeho trvalost, také proto má velký význam vlastnictví pozemku. Skutečným osobním darem je věc trvalá mající cenu i po smrti vlastníka. V konzervatismu je

soukromý majetek úzce spjat s rodinou, jelikož se v rámci rodiny majetek sdílí a shromažďuje. Majetek nelze považovat za bezmyšlenkovité hromadění věcí nýbrž za určitou formu práva. Majetek usnadňuje život, dosahování cílů, ochranu akorát lásku nám nezajistí. Stát se svými institucemi musí zajistit kontinuitu vlastnických vztahů. Lidé mají právo na shromažďování a dědění majetku což konzervatismus podporuje. Nelze opomenout téma daní, v němž konzervativci chtějí zdanění příjmů nikoliv však majetku.

- ✓ **Zhodnocení:** Kirk se při zrušení soukromého vlastnictví obává posílení moci státu. Oproti tomu pro Scrutona veřejné vlastnictví představuje potlačení snahy jednotlivce dosáhnout blaha a tím snížení prosperity celé společnosti. Pro Kirka soukromý majetek představuje především záruku svobody, kdežto pro Scrutona nabývá významu v souvislosti posílení společenských svazků. Kirk pojímá soukromé vlastnictví především z pohledu obrany proti sílící moci státu a poskytnutí svobody jedinci. Scruton je zaměřen více na souvislost se společností, jako celku kdy majetek posiluje vztahy a moci státu se nijak neobává ba právě naopak, požaduje její pomoc při ochraně vlastnických práv. Společně se shodují v pojetí dědictví, jež má stát chránit; díky soukromému majetku získáváme pocit bezpečí, máme snadnější život a zároveň se projevuje touha po ochraně našeho nabytého majetku. Stabilita vlastnictví posiluje loajalitu občanů vůči státu a majetek celkově podporuje konzervativní hodnoty.

4.7 Náboženství a morálka

V konzervatismu je kladen velký důraz na církev a morálku a to převážně ve smysl státního náboženství a u Burkeho toto místo zaujímá anglikánská církev. Pro konzervatismus není ani tak důležité o jakou církev se jedná, ale spíše o její funkci pro společnost a stát. Hovoří se o institucionálním aspektu náboženství. Právě zde můžeme vidět rozdíl mezi konzervativním Burkem a liberální Prestleym. Presteley zdůrazňoval lásku a znalost Bible. Ovšem pro konzervativní

politiku je náboženství veřejná instituce s velkým významem pro společnost a stát. Zaslouží si loajalitu, ale nikdo se nezabývá zkušeností a prožitkem. Není to pro ně všeobsažnou doktrínou.

Konzervatismus je nábožensky velice tolerantní. Státní náboženství činí politické i společenské vazby posvátnějšími a provádí kontrolu absolutistické státní moci. „*Posvěcení státu nějakou státní náboženskou institucí je nezbytné... k tomu, aby jeho fungování vzbuzovalo v občanech zdravou bázeň, neboť k zajištění jejich svobody je nutné, aby tato instituce měla jistý pevně vymezený podíl na moci. Náboženství svázané se státem a s jejich povinnostmi vůči státu pro ně tudíž nabývá ještě větší důležitosti, než je tomu ve společnostech, v nichž jsou lidé vzhledem k podmínkám své poddanosti uzavřeni ve sféře svého soukromí.*“ (Nisbet, s. 88) Církev, vláda a lid jsou shodně institucionalizované a vzájemně se ovlivňují. Náboženská víra, také krom jiného zabraňuje úpadku společnosti a udržuje řád i rovnováhu. „*Burke v dopise svému synovi napsal, že náboženství „je člověk pevnou jistotou v jinak nepochopitelném, a tudíž nepřátelském světě.*“ (Nisbet, s. 89) Člověk pro svůj život potřebuje vedení autoritou. To mu dává jistotu v životě a pocit bezpečí. Významné náboženské svátky umožňují apelaci jak náboženskou, tak občanskou. V Americe lze pozorovat možnost smíšení charakteru náboženského a nacionalistického.

Konzervativci věří v Boha pevně, ale ne extaticky. Náboženství ovšem nemá sloužit ke vnucování vlastních názorů zbytku společnosti, varoval před tím i T. s. Eliot v knize *Idea of A Christian Society*.

- **F. S. Meyer:** „*Konzervatismus předpokládá existenci objektivního morálního řádu, postaveného na ontologických základech.*“ (Meyer, s. 22) Tento náhled se odvozuje z teistické tradice bez ohledu na postoje jednotlivých konzervativců. Předpokládá se existence objektivních standardů lidského chování a objektivních kritérií pro posouzení teorií a institucí. Lidé jsou povinni tato kritéria znát a jednat podle nich. Společenské a konzervativní myšlení se v rámci objektivního morálního řádu vztahuje k individuální osobě. Konzervatismus nesouhlasí

s kolektivistickou politikou založenou na povýšení lidí na entity. „Nejzásadnějším zdůvodněním, ...konzervativní pozice je postřeh, že člověk má v dějinách stálou, neměnnou a nezměnitelnou přirozenost, která – což je mimořádně důležité – není ideálně dobrá; tedy postřeh, který je v křesťanské teologii vyjádřen dogmatem o dědičném hříchu.“ (Meyer, s. 218) Člověk je tedy omylný, nedokonalý a nezdokonalitelný – a už vůbec ne politickými prostředky. V lidech je zlo, které může kdykoliv zničit civilizaci. Konzervatismus se snaží regulovat zlo v člověku. Člověk je i přes dědičný hřích schopen poznat ideál dobra, ctností a pravdy a má morální povinnost o ně usilovat, i když jej nikdy nedosáhne – vzniká tak tenze mezi lidskou nedokonalostí a transcendentní dokonalostí. Dále věří v nesmrtelnost duše, a že každý člověk byl stvořen k obrazu Božímu. A z tohoto důvodu je člověk obdařen transcendentní důstojností a hodnotou. Ježíš Kristus se za nás obětoval a proto nikdo a nic nemůže s lidmi nakládat dle libosti, ale naopak musí jejich důstojnost a hodnotu ochraňovat. Křesťanské ctnosti jsou nejvyšší morální hodnotou a nejsou v rozporu se svobodou, která je nejvyšší politickou hodnotou. Naopak v konečném důsledku jedno závisí na druhém.

- **R. Kirk:** Věřící, že existuje Bůh a pouze díky jeho dobrotivosti byl stvořen člověk a stát. V průběhu dějin lze spatřovat Boží záměr s lidstvem. V lidských duších jsou hluboce zakořeněny zvyky a předsudky získané po tisíciletí pomocí Božího působení a díky nim můžeme poznat co je Boží vůle. Životním cílem člověka je poslušné plnění Božích záměrů. Základem všeho je Božská prozřetelnost a proto není možné se omezovat pouze na víru v rozum – byl by to projev hlouposti.

Bůh nám určuje naše místo a úkol ve společnosti, nečiníme to z vlastní vůle. Z tohoto důvodu máme morální povinnost vůči lidstvu. Jedná se o vztah mezi lidmi navzájem a mezi lidmi a Bohem. Osud lidstva je určen Boží mocí a je to sled minulosti, přítomnosti a budoucnosti. Světský řád je odvozen z božského řádu a je jeho součástí. Náboženství

není pouze mýtem pro zkrocení lidských mravů. Stát nám má sloužit jako nástroj pro zdokonalování lidské povahy. Trvalý stát nemůže existovat bez zbožnosti, protože státníci mají podobnou funkci jako biskupové – osobně zastupují Boha a mají se starat o nehynoucí slávu a řád a odolat snadnému získání chvály a vlastní prosperity. Všichni co se podílejí na moci ve státě, musí mít na paměti, že ze svých činů se zodpovídají našemu stvořiteli. Bůh řídí vše svým záměrem a prozřetelností a i dědičný hřích byl v jeho plánu. Člověk je pro Boha nástrojem změn, ale při jejich konání se máme vždy řídit svým svědomím. Nevěří v absolutní dokonalost člověka a zlo je důsledkem naší mravní zkaženosti. Víra v Boha nám pomáhá překonat tyto těžké situace a je nám útěchou. Stát a církev mají být propojeny, protože náboženství tvoří zdroj všech zákonů. Lidské zákony jsou pouhé pokusy o ně. „*Lidé nemají právo upravovat zákony, jak je napadne; žádné politické společenství nemá moc změnit zákon nejvyšší. Náš řád je tedy řádem mravním a naše zákony jsou z věčných mravních zákonů pouze odvozeny.*“ (Kirk, s. 57) Všechno zlo pochází z lidského srdce. Ke spokojenosti a smíru vedou dvě ctnosti – rozvážnost a pokora. Bez zbožnosti tyto ctnosti ale neobsáhneme a jsme nešťastní.

- **R. Scruton:** Konzervatismus má být založen na náboženské představě o občanských povinnostech. Politika nemůže ignorovat víru v Boha ve společnosti, ačkoli sama nijak na Bohu nezávisí. Víra pomáhá lidem překonat nesnadná období a dává jim naději na zlepšení. „*To znamená, že stav náboženské víry se odráží ve stavu občanské společnosti a že usiluje i o odpovídající právní vyjádření.*“ (Scruton, 1993, s. 233) Mezi náboženstvím a konzervatismem lze nalézt souvislost – povaha sociálních svazků je transcendentní a poté již nic nebrání víře v transcendentní bytost a ta tento svazek udržuje. Víra v existenci nadpozemských zákonů, ze kterých vycházejí pozemské povinnosti, umožňuje snadnější akceptaci řádu, když je chápán jako boží příkaz.

Církev posiluje oddanost občana k občanskému životu. Pomocí obřadů obohacuje volný čas, určuje sváteční dny a podporuje úsilí před cílem. Autorita církve není totožná s autoritou státu a vztahují se k ní i ostatní instituce. Církev bude ve státě užitečná jen tehdy, dokud přináší lidem útěšné mýty, které je přitahují. Ale kromě naděje poskytuje náboženství také vědomí osudovosti – lidé mohou poznat, že spousta událostí je nevyhnutelná a musejí se s nimi smířit. Jakmile dojde ke ztrátě náboženského cítění a neuvidíme přirozené rozdíly mezi lidmi z pohledu osudovosti, můžeme se začít domnívat, že lze vše měnit podle libosti. V dnešní době dochází k sekularizaci náboženství a tím se narušují sociální svazky. V politice je tedy potřeba bojovat proti postupující sekularizaci. Postupně budou lidé chtít obnovit rozpadající se církve – nyní se nalézají ve stavu zmatených gest.

- ✓ **Zhodnocení:** Meyer a Kirk hovoří převážně o Bohu a dávají jej do těsné souvislosti s konzervatismem. Scruton zdůrazňuje potřebu církve jako instituce. O dědičném hříchu a nedokonalosti lidstva se zmiňuje jak Kirk, tak Meyer, ale nikoli Scruton. Pro Scrutona má náboženství význam v poskytování naděje, posilování sociálních svazků, snadnější akceptaci řádu a poznání osudovosti, jež zabraňuje libovolným změnám. I přes lidskou nedokonalost máme povinnost snažit se dosáhnout mravnosti, což uvádí Meyer i Kirk. Konzervatismus od Meyera počítá s nesmrtelností duše a hodnotou člověka získanou od Boha. Pro Kirka je člověk Božím nástrojem k vykonání jeho plánu tudíž nelze tvrdit, že je člověk v tomto smyslu svobodný, protože vše je určeno Boží prozřetelností. Všichni zmínění autoři se společně shodují na jisté souvislosti mezi konzervatismem a náboženství a na významu náboženství pro stát. Lze je rozdělit podle toho, jakou moc přisuzují náboženství – Kirk dává Bohu největší moc pro Meyera je člověk od Boha ovlivněn jen částečně a Scruton k církvi přistupuje nejobezřetněji.

Tato podkapitola obsahuje poslední vybrané téma z konzervativní dogmatiky a za ní následuje celkové shrnutí názorů daných autorů.

4.8 Zhodnocení

V této podkapitole bude snaha porovnat celkový postoj Russella Kirka, Franka Meyera a Rogera Scrutona na základě výše získaných závěrů.

Russell Kirk se často odvolává k Bohu, který je základem našeho světa a díky němu vznikl i stát. Klade také silný důraz na omezování moci státu, což by se dalo považovat za jeho hlavní cíl. Frank Meyer se snaží o vyzdvižení významu svobody a z tohoto důvodu se stává jeho ústředním tématem. Kdežto Roger Scruton zaměřuje svou pozornost na společnost a její svazky.

Z porovnání v předchozích podkapitolách je zřejmá názorová podobnost tématu historie a tradice. Tematická oblast rozumu sebou přináší již částečný rozdíl v pojetí, ačkoli se shodují ve významu tak Kirk rozum neuznává tolik jako Meyer. I v následujícím tématu týkajícím se autority a moci se všichni autoři shodují na potřebě státu s jasným řádem, kdy ovšem státní moc musí být omezena tradiční ústavou, aby se ze státu nestal Leviatan. Jsou zde patrné rozdíly v pojetí a to na příkladu loajality, legitimacy nebo Boha. Svoboda jako hlavní Meyerův cíl s sebou přináší již výraznější rozdíly. Zatímco Meyer považuje svobodu za prvotní věc tak Scruton vyžaduje nejdříve pravidla a omezení a poté můžeme uvažovat o vzniku svobody. Kirk stojí někde na pomezí mezi nimi, jelikož vyžaduje řád, ale ne dříve než svobodu. Shodně se ovšem domnívají o nutnosti svobody a jejím omezení pomocí řádu ve společnosti. Co se týče rovnosti, panuje právě v tomto tématu zcela jasná shoda. Přirozená je nerovnost mezi lidmi, protože nerovni se již rodíme. Otázka soukromého vlastnictví spojuje Kirka a Scrutona ve významu pro posílení konzervativních hodnot a právu na dědictví majetku, ale Kirk pomocí soukromého vlastnictví bojuje proti moci státu a Scruton díky němu udržuje společenské svazky. Posledním tématem této práce je náboženství. Zde také panují rozdíly, ale i přesto se shodují na významu náboženství pro chod státu a pro konzervatismus. Víra nám dává naději v lepší zítřky.

Je patrné, že existují rozdíly v názorech na jednotlivá témata a některá oblast je pro jednoho autora významnější než pro jiného, ale vyjadřují se téměř ke všem vybraným tématům a nikdy nejsou v absolutním rozporu. Dalo by se říci, že s postupem času dochází ve vývoji konzervatismu ke změnám, ale v souladu s jeho přesvědčením – když změna, tak pozvolná a nutná.

Zde končí hlavní část práce a bude následovat závěr se stručným shrnutím a zhodnocením celé bakalářské práce.

5 Závěr

Konzervatismus je jednou z politických ideologií, někdy je také vnímán jako životní postoj. Jeho počátek můžeme datovat přibližně od konce 18. století. Kdy své myšlenky uspořádal Edmund Burke do spisu *Úvahy o revoluci ve Francii* roku 1790. Co je to konzervatismus? V hovorovém jazyce je vnímán jako odmítavý postoj ke změně, konvenční až konformistický styl života. Z politologického hlediska je to snaha udržet mravní tradice našich předků, ale nejedná se o lpění na tradici beze změny. Neskládá se z neměnných dogmat. Russell Kirk (s. 26) hovoří o šesti zásadách myšlení v rámci konzervatismu.

1. Věří v transcendentní řád ovládající svědomí a společnost. Podstatou problémů v politice jsou problémy mravní a náboženské.
2. Podpora individualismu lidské existence. Pocit, že stojí za to žít lze nazvat „konzervatismus potěšení a radosti“. Odmítají společenský logikalismus.
3. Společnost potřebuje rozvrstvení do společenských tříd dle přirozených rozdílů mezi lidmi. Samozřejmě uznávají rovnost všech lidí u soudů.
4. Majetek úzce souvisí se svobodou. Proto je potřeba soukromého vlastnictví a ne ekonomické rovnosti.
5. Víra ve zvyklosti a tradice chrání před anarchií a touhou po moci.
6. Změny ve společnosti pouze za podmínky prozřetelnosti a rozvážnosti. Jsou proti radikálním změnám.

V období roku 1820 slovo konzervatismus označovalo opozici proti principům a duchu revoluce z roku 1789. Ve Velké Británii se synonymem pro označení „toryovský“ stalo slovo „konzervativní“, v roce 1835 bylo poprvé oficiální součástí názvu politické strany.

Snahou této bakalářské práce bylo přiblížit pojem konzervatismus a poukázat na rozdíly v rámci jeho jednotlivých proudů vytvořených v průběhu času. Vzhledem k rozsahu práce nebylo možno ukázat rozdíly mezi všemi proudy a ani podrobně rozebrat vybrané. Avšak komparace zvolených zástupců nám ukázala, že v rámci konzervatismu se dá nalézt společná linie myšlenek. Existují názorové rozdíly a odlišná pojetí hlavních témat konzervatismu, ale jejich

odlišnost není nikdy tak markantní, aby si jednotliví zástupci vzájemně protiřečili. Nebyl ani prostor pro zmínění dalších okruhů, ve kterých se konzervatismus projevuje, jako je například zelený konzervatismus či pro nástin současné situace konzervatismu. Ideologie konzervatismu je natolik rozsáhlá na to, aby umožňovala podrobný rozbor v rámci této práce. Pro pochopení politických ideologií je potřeba znát i historickou souvislost a tak byla alespoň malá část práce věnována také tomuto tématu. Vytyčený počáteční cíl, tedy seznámit čtenáře s proudy konzervatismu a jejich odlišnostmi byl alespoň v rámci možností dosažen.

6 Literatura

BURKE, E.: *Úvahy o revoluci ve Francii*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997. 278 s. ISBN 80-85959-23-2

HEYWOOD, A.: *Politické ideologie*. 3. vyd. Praha: Eurolex Bohemia s.r.o., 2005. 329 s. ISBN 80-86861-71-6

KIRK, R.: *Konzervativní smýšlení*. 1. vyd. Praha: Občanský institut, 2000. 633 s. ISBN 80-86228-03-7

LIPSET, S. M.: *Dvousečná zbraň: rub a líc americké výjimečnosti*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, 2003. 384 s. ISBN 80-7260-094-X

MEYER, F. S., JOCH, R.: *Vzpouřa proti revoluci dvacátého století*. 1. vyd. Praha: Academia, 2003. 432 s. ISBN 80-200-1092-0

NISBET, R. A.: *Konzervatismus: sen a realita*. Praha: Občanský institut, 1993. 143 s. ISBN 80-900190-3-X

SCRUTON, R.: *Konzervativní myslitelé*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1994. 196 s.

SCRUTON, R.: *Smysl konzervatismu*. 2. vyd. Praha: TORST, 1993. 293 s. ISBN 80-85639-10-6

Jiné informační zdroje:

WWW stránka:

Jan Fingerland. *Občanský institut* [online]. 1. 10. 2003. [cit. 2010-7-17]. Dostupný z www: <<http://www.obcinst.cz/cs/KONZERVATISMUS-RUSSELLA-KIRKA-A-MICHAELA-OAKESHOTTA-c507/>>.

Russell Kirk from Wikipedia, the free encyclopedia [online]. 26 June 2010 at 23:17 [cit. 2010-07-20]. Dostupný z www: <http://en.wikipedia.org/wiki/Russell_Kirk>.